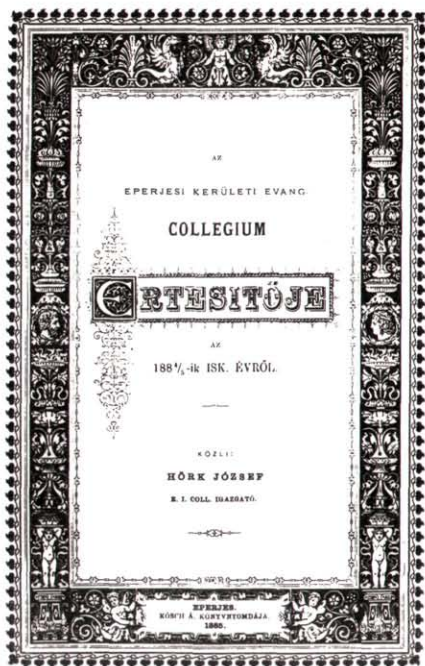

Popovitsky

A decorative border in a reddish-brown color frames the page. It features two prominent columns on either side, topped with ornate capitals and entwined with vines and leaves. A large archway is positioned at the top, containing the main title. The background within the border is a solid dark red color.

könyv
könyvtár
könyvtáros

1993
október

Képek
az iskolai értesítőkről
Cikkünket lásd a 41. oldalon

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1993. október

Tartalom

Vándorgyűlés

Művészetek és könyvtár	3
Fekete György: Könyvtár és művészet	4
Bíró Ferenc: Beszámoló az Audiovizuális, Bibliográfiai és Társadalomtudományi Szekciók rendezvényéről	10
Pápayné Kemenczey Judit: Gyerekek, ifjúság és a művészetek	11
A nélkülözhetetlen művészet. A Közkönyvtári Egylet tanácskozásáról (<i>Biczák</i>)	15
Gócza Gyuláné: Zene és könyvtár	17
Fodor András: Költészet és zene	18
Katsányi Sándor: Művészetek és könyvtárak	19
Kappel János: A községi könyvtárak állományának gondozása	21
Somogyi Lászlóné: A szakszervezeti könyvtárak problémáiról	25
Szekeres Melinda: A populáris regényvilág Magyarországon 1989–1992 ..	30
Hollós Máté: Lesz magyar zeneműkiadás!	35
Fórum a könyvtári szaksajtóról	38

Könyv és Nevelés

Bakó Anna: Az iskolai értesítők (évkönyvek) feltárása	41
---	----

Perszonália

Ottovay László: Búcsú Bauer Józseftől	44
---	----

Konferenciák

Hadrovics Gábor: A 3. prágai könyvkiállításról	47
Báttonyi Viola: Könyvtári Fórum Prágában	49
Szóró Ilona: ROTNAC	51

Pályázat a könyvtári szolgáltatások fejlesztésére	56
---	----

<i>Holmi</i>	58
--------------------	----

Dokumentumok

Gyuris György – Landenberger Istvánné: Pótlások a lexikonokhoz az 1991. évre	61
--	----

Lapunk e számában Fery Antal ex libriseiből válogattunk

From the contents

György Fekete: Library and the arts (4);
András Fodor: Poetry and music (18);
Sándor Katsányi: The arts and library (19).

Cikkeink szerzői

Bakó Anna, OPKM munkatársa; *Bátonyi Viola*, az OSZK osztályvezetője; *Biczák Péter*, a Pest Megyei Könyvtár igazgatója; *Bíró Ferenc*, az OSZK KMK főmunkatársa; *Fekete György*, az MKM államtitkárhelyettese; *Fodor András*, Kossuth-díjas költő, az OSZK KMK munkatársa; *Gócza Gyuláné*, az FSZEK zenei gyűjteményének vezetője; *Gyuris György*, a Szegedi Somogyi Könyvtár igazgatója; *Hadrovics Gábor*, az MEEI munkatársa; *Hollós Máté*, zeneszerző, az Akkord Zenei Kiadó vezetője; *Kappel János*, a Kőszegi Városi Könyvtár igazgatóhelyettese; *Katsányi Sándor*, az FSZEK főosztályvezetője; *Landenberger Istvánné*, az Egressy Béni Műv. Kp. és Könyvtár igazgatója; *Ottovay László*, az OSZK főosztályvezetője; *Pápayné Kemenczey Judit*, a gyermekkönyvtáros szekció elnöke; *Somogyi Lászlóné*, a Szakszervezetek Komárom-Esztergom megyei Könyvtár igazgatója; *Szekeres Melinda*, a KLTE oktatója; *Szóró Ilona*, a Könyvtárellátó Vállalat osztályvezetője

Szerkesztőbizottság:
Poprády Géza elnök,
Domsa Károlyné, Maurer Péter,
Sóron László, Tóthné Környei Márta

A szerkesztőség tagjai:
Bereczky László főszerkesztő,
Bajai Mária tervezőszerkesztő,
Vajda Kornél olvasószerkesztő

A szerkesztőség címe: 1134 Bp., Váci út 19. – Telefon: 131-2992/120

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: Maróti Istvánné, a Könyvtárellátó Vállalat igazgatója

Készült az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben

Felelős vezető: Balogh Mihály ügyvezető igazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Közművelődési és Kulturális mecenatúrájától és a Magyar Hitelbank „Táncsics Mihály” Alapítványától

Terjeszti a Könyvtárellátó Vállalat

Előfizetési díj 1 évre 1488, 1/2 évre 744 forint. Egy szám ára 124 forint

HU-ISSN 1216-6804

Művészetek és a könyvtár

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete XXV. Vándorgyűlése a fenti címet viselte. Volt, remélhetőleg lesz is minden vándorgyűlésnek átfogó, blikkfangos címe, ezúttal azonban nem egyszerűen erről volt szó. Az MKE vezetősége koncepciózusan látott neki a vándorgyűlések szervezésének is. Talán nem indiszkrécio e lap hasábjain elárulni, hogy tulajdonképpen a szó legnemesebb értelmében vett lobbizásról volt szó Győrött. Lobbiról, amely a művészeket, irodalmárokat, képzőművészeket, zenészeket stb. szeretett volna bevonni a könyvtári érdekek képviselőjébe, egyúttal, mint minden ilyen alkalommal, megértetni a művészekkel, a művészet-irodalom terén elitértelmiségekkel, hogy van keresnivalójuk a könyvtárügy terein, hogy művészek és könyvtárosok nemcsak szót érthetnek egymással, de bizonyos érdekeik is egymásra utalják őket. A vándorgyűlés fő-fő előadása, a plenáris ülésen elhangzott, *Fekete György* államtitkárhelyettes által tartott magisztrális beszámoló még tágabb körben helyezte el ezt a szándékot, ezeket a törekvéseket. Hogy sikerült-e a lobbizás, hogy lesz-e szellemmel, ésszel, kézzel fogható eredménye, majd elválíik. Tudjuk, nemcsak következményetika, szándékvetika is létezik, nem kevesen a nagy nevek közül ez utóbbinak adják a pálmát. Szóval művészetek és könyvtár kapcsolatáról esett szó Győrben, még hozzá következetesen, minden előadást, minden hozzászólást, minden vitát át meg áthatóan, meghatározóan. A vándorgyűlésnek, amely a fentiek következtében új típusú, újító jellegű volt, a visszhangja sem lehet teljesen hagyományos. ezúttal nem az volt a lényeg, hogy az egyes szekciókban mi hangzott el, a szekciók szakmai irányvonalába esően, belső szakmai értékeit, törekvéseit illetően, hanem az, hogy a főcímben jelzett kategóriák közt milyen viszonylatokat, kapcsolatokat, összefüggéseket sikerült kidolgozni, megfogalmazni, evidenssé tenni. Ehhez képezt alakult beszámolóink is a Vándorgyűlésről.

Előjáróban hozzuk *Fekete György* előadását, majd a különböző szekciók és szekciószerű szerveződések összefoglaló eseményismertetőit, végül azokat az előadásokat, amelyek itt vagy ott, szekciókban vagy a plenáris üléseken hangzottak el, ám nem annyira az egyes szekciók, azaz szűkebb szakterületek szellemi vagyonát gyarapították, hanem az egészhez, a nagy, a fő-fő témához járultak hozzá alapvető dolgok kimondásával, alapvető kérdések megpendítésével. Az alant következő előadások tehát nem a Vándorgyűlés menetét, hanem lényegét igyekeznek tükrözni. Gyakorlati nehézség, hogy nem hozhatunk minden értékes anyagot. Egy részük másutt fog megjelenni (így a műszaki szekció előadásai, vitái), más részük nálunk, de – ilyen-olyan okokból – később.

*

Jelenlegi összeállításunkat igen instruktívnak, fontosnak, hosszú távra szólónak tartjuk. Hála érte az MKE koncepciózus vezetőinek, valamint a győrieknek, akik ennnyire jó, ennyire új típusú Vándorgyűlést hoztak-szerveztek-alakítottak ki.

Könyvtár és művészet

Minden alkalom szép, és számomra meghatottságtól sem mentes, amikor gyönyörű mosolyú hölgyek és komoly tekintetű urak – egymást is, szakmájukat is megtisztelve – azért találkoznak, hogy eszmét cseréljenek és hozzájáruljanak ahhoz a küzdelemhez, amelyet a Magyar Köztársaság a létéért, kulturájáért, fennmaradásáért, előrehaladásáért, fejlődéséért, régi értékeinek állandó fenn-tartása mellett folytat. Nem beszélhetek én itt másról, mint eredendő rögeszméimről. Mindazt, amit a cím ígér, mindazt amiről itt a napokban szó lesz, én csak kerülőúton közelítem meg. Kerülőúton, de úgy, hogy érezni lehessen, szellemi műhelyekről, a szellemi munka akkumulációs műhelyeiről van itt szó. A gondjaimba szeretném beavatni Önöket, szeretném, ha olyasmiket mondhatnék, amivel segíthetek, és én is olyan gondolatokat kapnék Önöktől, amelyek engem segítenek. Tisztelettel köszöntöm a kulturális tárca nevében a Vándorgyűlést és köszönöm az elnökségnek azt, hogy ragaszkodott személyemhez. Életem igen nehéz hónapjait élem, sokk-hónapokat, halálok után és halálok előtt. Nehéz ma itt lennem, de annyira szíves volt a hívás, hogy nem tudtam megtenni, hogy ne jöjjek el.

Azt hiszem nem követhetnék el nagyobb hibát, mintha pontosan arról szólnék, amit a cím ígér. A jelenlévők között a művészethez nálam számosan vannak jobban értők, a könyvtárról pedig végképp nem tudnék szólni, hiszen belsőépítész pályafutásom során sohasem volt szerencsém, hogy könyvtárat rendezhettem volna be. Múzeumokat, művelődési házakat igen, könyvtárat sohasem. Arról a társadalmi és szakmai közegről fogok hát szólni, amelyben Önök is élnek. Arról, amit ez az értelmiség a rendszerváltás pillanatában örökölt, amelyből elindult és arról, hogy hol tart most. Arról, hogy milyen az a szellemi közeg, amelyben az értelmiségieknek, a könyvtárosoknak is be kell tölteniük szellemi hivatásukat, privát szándékaiktól függetlenül, nemzeti megbízatásuként, lelkiismereti megbízatásuként.

Előljáróban néhány megállapítást szeretnék tenni, majd ezeket kommentálnám. A magyar kultúra Európaképes. A magyar kultúrának nem lehet feltenni azokat a kérdéseket, amelyeket kishitűségünk helyenként tudatos, jobbára azonban öntudatlan vádaskodásai közepette fel szoktunk tenni. A magyar kultúra ugyan ázsiai eredetű, igaz, hogy távolról jöttünk, igaz, hogy Európába mint egy idegen közegbe érkezünk, de az 1100 éves magyar kultúra, benne a magyar oktatás, benne a magyar könyv is európai színvonalú, teljesítményeit réges-rég letette az európai asztalokra. Nem kéredezkedik, nem kunyerál, nem ácsingózik Európa kupájához.

A másik megállapítás: A magyar kultúra struktúrája, kulturális intézményeinek, kiemelt nemzeti intézményeinek, könyvtárainak, múzeumainak struktúrája jó, alapvetően jó, mégha helyenként deformált is, mégha helyenként túl- vagy alulfejlesztett is. Jó, mégha bojtnek is használták az elmúlt rendszerben egy ideológiai ostor végén, és még ha általában, és itt már nem helyenként, fizikai állapota, infrastrukturális állapota leromlott is. A magyar kulturális intézményrendszer mint egész, mint rendszer jó, alapvető korrekcióra nem szorul, minden igyekezetünket fenntartására, őrzésére, továbbfejlesztésére és az idők kívánságaihoz való hozzáigazítására kell szánnunk minden erőfeszítésünket. Különösen

azoknak, aki gazdái ennek az infrastruktúrának. Ebben az intézményrendszerben nagy változást, forradalmi belenyúlást, indokolatlan korrekciót, átrétegződést nem szabad csinálni. Az értékeit kell megvédeni, nagyon-nagyon óvatosan ügyelve mindazokra az emberekre, személyes szereplőkre és anyagi értékekre, amelyeket ez az intézményrendszer befog. A kulturális intézményrendszernek azon a részén kell korrekciót végrehajtani – és a könyvtár igazán nem ide tartozik –, amelyik valamiképp ki van téve a privatizációnak, a privátszféra fejlődésének. Ahol tulajdonosi váltás van, vagy méginkább lesz. Ott szükséges a korrekció, és lehet, hogy ez a könyvtári rendszer infrastruktúráját is érinti majd, várhatóan azonban nem jelentékeny módon.

Harmadik megállapítás: Fel kell adni azokat az illúzióinkat, hogy a rosszemlékű politikai évtizedek negatív eredményeként olyan kulturális teljesítmények maradtak fiókban, ismeretlenül, amelyeknek feltárása, színrehozása az új társadalmi rendszernek alapvető kötelessége. Természetesen kötelessége, de alig van ilyen. A magyar értelmiség az elmúlt évtizedekben rafináltsággal, dörzsöltséggel, életrevalósággal, jól felfogott ellenzéki attitűddel megkötötte a maga alkuit, létrehozta, a társadalom előtt letette azokat a művészeti és kulturális teljesítményeket, amelyeket kiverejtékezett magából. Jelentős teljesítmények nincsenek asztalfiókban.

Tehát van egy létező, működő, jól elosztott kulturális intézményrendszer. A személyes szereplők szakmailag és erkölcsileg megúszták a rossz évtizedeket, nem váltak hiányos képzettségű potyautasaivá a magyar kultúra fejlődésének, sőt éppen ellenkezőleg. A könyvtárügy rendkívül magas színvonalon került ki ebből a több évtizedes alku-folyamatból. Kivéve a béreket és az infrastruktúra állapotát, a könyvtárügy kondíciói jók. Nem akar ez semmilyen kincstári optimizmus lenni, csak reális, jó kiindulópont ahhoz, hogy mindazok az elképzelések, amelyek okos asszony- és férfiagyakban megszületnek a könyvtárügy továbbfejlesztése dolgában, jó irányban, kellő időben, kellő higgadsággal érvényesülhessenek.

Amikor a kulturális kormányzat színrelépett, választania kellett bizonyos kulturális modell típusok között. Jól választott, mert a kormányidőszak harmadik fázisának végén működőképes infrastruktúrák vannak, míg a magyar gazdaság különböző területei a működőképesség határán vannak. Röviden áttekinthető, milyen lehetőségek, milyen modellvariánsok álltak a kulturális kormányzat előtt.

Először azt a modellt vizsgáltuk, amelynek alapvonása, hogy mindig az történik, ami időszerű, ami aktuális. Ez a modell különösen a nyugat-európai kis országokra, Hollandiára, Belgiumra, Dániára stb. jellemző. Ezek fejlődése azon a jó történelmi adottságon – némi iróniával azt mondhatnám, szerencsén – alapszik, hogy a dolgok akkor történnek meg, amikor történelmileg adekvátak. Tehát úgy megy bele egy-egy ország és egy-egy ország kultúrája, benne természetesen könyvtárügye is a fejlődési folyamatba, hogy amikor egy dolognak a szükségessége felmerül, akkor a társadalom elő tudja állítani azokat az anyagi eszközöket, amelyekből azok megvalósíthatók, és naprakészen állnak azok a szakemberek, akik a megvalósítás elméleti tételeit gyakorlativá tudják alakítani. Magyarország számára az elmúlt 70–80 év története ennek a modellnek az alkalmazását teljesen lehetetlenné tette. Nyilvánvaló, hogy nálunk nem lehet ott folytatni, ahová a hatalmas tőkével rendelkező, folyamatos, nyugodt polgári demokratikus életet élő országok elértek. Ez a modell tehát nem alkalmazható. Elméleti jelentősége van mint elérendő célnak, etalonnak, de a hozzá való közelítés bizony kemény és szigorú állami és önkormányzati stratégiai tervezést igényel.

Felmerült egy másik lehetőség is, annak a modellnek a követése, amelyet néhány ázsiai kis ország volt szerencsés követni. Ezek az országok, Hongkong, Tajvan, Dél-Korea stb. az Egyesült Államoktól és Japántól hihetetlen mennyiségű pénzeket kaptak, a magyar államadósságnak megfelelő nagyságú összegeket, lényegében azért, hogy a nagy kommunista szomszédokkal, Kínával szemben szerepelhessenek ellenpontként. Ezek az országok eszméletlen mennyiségű pénzt fektettek a közoktatásba, a felsőoktatásba, a tudományos kutatásba, ennek járulékeként nyertesek lettek a könyvtárak is. Az államháztartásnak mintegy hatvan százaléka fordítódott kulturális beruházásokra, szemben a nyugat-európaiak 12–14 százalékával. A magyar részesedés az oktatásban és a kultúrában 13,5 százalék, ebből négy a kultúráé. Tehát mondjuk Tajvan esetében kb. tizenötszörös finanszírozásról van szó. Nyugat-Európa esetében négyhatszorosról. Ez a modell tehát nem követhető. Egyetlen mód lett volna csak rá, ha az egy főre eső jövedelmet a mai átlagbér felére csökkentette volna le a kormány. Természetesen ilyen esztelen programmal egyetlen kormány sem jelentkezhet.

Harmadik modellként az Európai Közösségbe utoljára belépő két ország, Spanyolország és Portugália modellje kínálkozott. Ezekben az országokban társadalmi megegyezés született arról, hogy a kultúrát nem preferálják. Hogy az út, a híd, a vasút, az alagút, a telekommunikáció, a hajózás, a közlekedés, a számítógépek és a felsőoktatás élvez prioritást. Bezárták a művészetek és a kultúra kapuit, bezárták a színházakat, nem készíttettek filmeket, nem preferálták a könyvkiadást, jeles kultúrémberet, jeles művészeket expatriálták, Spanyolországból különösen sokan. Olaszországba, Franciaországba, Dél-Amerikába, az Egyesült Államokba távoztak, ott helyezkedtek el. Körülbelül tíz évig tartott ez a „passz” állapot, valamikor a sevillai világiállítás idején szabadult ki önként vállalat ggettójából ennek a két országnak a kultúrája. Két év alatt fantasztikusan felvirágozott. Úgy bújta ki a kultúra, mint a fű a kövek közül. Addig csak az akkumuláció, a gyűjtés volt a cél, a közvetítésről, a társadalom számára való kultúranyújtásról lemondtak. Ez a modell két olyan országban bizonyult lehetségesnek, amelyek értelmiségét, elitértelmiségét játszi könnyedséggel szívták fel a szomszéd országok, és amelyekben ennek az értelmiségnek nem, vagy alig volt szerepe a politikai rendszerváltásban (gazdasági rendszerváltásra nem volt szükség), azt a technokraták és a politikusok hajtották végre. Így nem hatott ez a modell büntetésként az értelmiség számára. Mikor nálunk ennek a modellnek a követése felmerült, egy pillanat alatt kiderült, hogy Kelet-Európában, nemcsak Magyarországon, de Magyarországon különösen, azt az értelmiséget, amelyik élharcosa volt a politikai rendszerváltozást előkészítő, hatalombomlasztó munkának, azt az értelmiséget nem lehet azzal büntetni, hogy takaréklángra csavarjuk. Óriási belpolitikai zavarokat keltett volna, hatalmas kiábrándultságot az értelmiség különböző rétegeiben.

Ezért azok, akiknek ez a dolga volt, egy negyedik modellt választottak, egy ún. terelgető-pallérozó modellt. Ez a modell tudomásul veszi mindazokat a körülményeket, amelyeket az első részben felsoroltam, és azt tételezi, hogy minden szelekciónak, minden változásnak, minden korrekciónak az értékek harcában, a műfajok és műfajok, az értékek és értékek, a személyes szereplők és személyes szereplők közötti harcban kell kimunkálódnia. A változásoknak olyanoknak kell lenniük, amilyeneknek a szakmai közegek, a szakmai érdekvédelmi szervezetek, a hatalmi centrumok, az állam és az önkormányzatok jónak és lehetségesnek látják. Olyan modell ez, amely hagyja bizonyos nyugat-európai modellek lassú és fokozatos megvalósulását, tudomásul veszi a piacgazdaságot mint az új magyar demokrácia gazdasági alapját és megkísérli minden erővel,

minden nap, minden órában figyelni, hogy mi történik a kultúrában, és csak akkor és csak ott avatkozik be – és nem tartalmi kérdésekbe, csak működési, szervezési kérdésekbe – ahol feltétlenül szükséges.

Ha magasról nézem, és nem megyek be egy könyvtárba, egy színház próbatermébe, egy újság szerkesztőségébe, egy iskolai osztályba, akkor úgy látom, hogy ez a modell nem bicsaklott ki a harmadik év végéig. El kell mondanom becsülettel, hogy a negyedik év hozhat kudarcot. Ha a negyedik évben a küszöbszintű finanszírozás nem valósul meg, akkor a modell kipukkad, és akkor talán jobb lett volna valamelyik másikat választani. De én szubjektíve egyiknek sem láttam és ma sem látom a lehetőségét. Én ma is kitartok a negyedik modell életképessége mellett.

Nyilvánvaló, hogy ez a terelgető, pallérozó, segítő, gyámolító modell nem jelent paternalizmust. Ez a modell csak úgy működhet, ha az önkormányzatok és az állami hatalmi központok tartalmi kérdésekkel nem foglalkoznak, ha ebből kiszállnak és az ellátásra, a finanszírozásra fordítják minden erejüket. A szakmai kérdéseket pedig a szakemberekre bízzák, hiszen minden működő polgári demokrácia alaptétele, hogy mindenki csak azzal foglalkozzon, amihez ért. A káder-attitűdnek semmiképp sem szabad megjelennie. Minden olyan kulturális tevékenységet, amely piacosható, a civil szférába kell terelni, és minden olyan kulturális tevékenységet, amely a nemzeti kultúra eredendő értékeinek az őrzésére, a jelenkori értékek létrehozására és a jövő értékek életrehívására alkalmas, azokat nagy erővel támogatni kell. Ebben a pillanatban már a pénznél tartunk, a finanszírozás kérdéseinél.

Az elmondottak, maga a terelgető modell, az, hogy a szakmai kérdések a szakmára vannak bízva, és hogy a szakmának annyi civil szervezetet kell létrehoznia, annyi érdekartikulációt, ahány fajta szellemi és anyagi érdek van, maga

után vonja, hogy ugyanakkor a tulajdonosnak, az államnak és az önkormányzatoknak az a dolga, hogy a kultúra létét biztosítsa. A személyes szereplőkét is és az intézményekét is. Ezért az az egyetlen, egycsatornás finanszírozási rend, amit 1990 májusában a kulturális tárca is örökölt, ez az egycsatornás finanszírozási rend hatsatornássá kell hogy átalakuljon. Az első négy esztendőben. Miből áll ez a hatsatornás finanszírozás?

Marad az állami finanszírozás, ami mindig, minden nemzeti kulturális érték alapja. Sőt! Úgy kellene megmaradnia, és ezt kiemelten hangsúlyozom, hogy minden kiemelt nemzeti intézmény rangjának és szerepének megfelelő kiemelt juttatásban részesüljön. Ettől nagyon távol vagyunk. A minisztérium hihetetlen harcot folytat a kormánnyal is, a pénzügyminisztériummal is, a körülményekkel magukkal is, hogy ezt az elvet valamiképpen érvényesíteni tudja. Vannak tervek arra, hogy a következő kormányperiódusban hogyan kellene ezt csinálni. Tehát marad egy állami finanszírozás, ami azonban csak olyan szintű, minőségű lehet, amilyent az állami befizetések, az államháztartás keretei megengednek. Van az önkormányzati, a volt tanácsai finanszírozás. Ez a maga anyagi hátterének, vállalati, adó és egyéb hátterének a késedelmessége miatt egy követő finanszírozás. Nyilván évek fognak eltelni, amíg az önkormányzat egyenrangú finanszírozó lesz az állammal, hisz köztudott, hogy az önkormányzati finanszírozás igen nagy hányadát ma is az állami költségvetés adja. Ez még nem a klasszikus önkormányzati finanszírozás.

Harmadik csatornának a civil finanszírozás tekintendő. Ez a középosztályt érintő elszegényedési folyamat miatt igen nagy bajban van. Itt alapvetően arról lenne szó, hogy az állampolgárok megkísérlik értékén megvásárolni a kultúrát. Nem az állam vagy az önkormányzat ajándékának, hanem olyan többletértéknek tekinteni, amire egzisztenciát, pozíciót, karriert és tudást lehet alapozni, tehát fizetni kell érte. Ez a civil finanszírozás bizony elég gyér Magyarországon, meglehetősen szelektív és vannak olyan kulturális ágazatok, amelyekre hosszú ideig nem is terjeszthető ki. Ennek a civil finanszírozásnak, hiánynak a pótlására az állami és az önkormányzati finanszírozás kell hogy vállalkozzék.

Létrejött Magyarországon az alapítványi finanszírozás is a magánalapítványok rendszere. A legutóbbi információk szerint kb. 14000 kulturális alapítvány működik ma Magyarországon, ami kb. kétszerese azoknak a kulturális alapítványoknak, amelyek Prágától keletre, Vlagyivosztokig, az egész volt szocialista világban találhatók. No, nem kell nagyon a mellünket veregetni, ebben inkább az állampolgári jószándék, jóakarát van benne, és – egyelőre legalábbis – igen kevés pénz. Becslések szerint mindez a magyar kultúrának mindössze négy-öt százalékát finanszírozza.

Létrejött a kormány jóváhagyásával, a kultusztárca stratégiai tervei szerint az a hat nagy állami közalapítvány, ami az elmúlt hónapok sajtó- és kultúrbotrányaként emlegetődött, de természetesen nagyon határozott koncepció része, törvényes, szabályos és nagy jövőt ígérő. Mivel önkormányzati képviselő is van itt jelen, elmondom, hogy nagyon remélem, hogy az önkormányzatok is hamarosan létrehozják nagy közalapítványaikat, meg tudják teremteni azokat a többletforrásokat, saját kulturális intézményeik többletfinanszírozására, amire az állam a sajátjai tekintetében vállalkozik. Igaz persze, hogy míg az önkormányzati finanszírozások jobbára nem szektorsemlegesek, addig az államiak azok, és minden olyan közalapítványi pályázati rendszer, amelyik akár a filmet, akár a képzőművészetet, akár a szabadművelődést, akár a zenét stb. érinti, szektorsemleges és önkormányzati intézményeket is érint, preferál. Reméljük, hogy ezek a nagy állami közalapítványok, amelyek jelentős vagyonnal rendelkeznek, és egy-két év alatt a vagyonuk jól működő kulturális vagyonná válik,

tehát az alaptókéát állandóan emelni képesek, igen jelentős szerepet fognak vállalni a kultúra finanszírozásában.

Végül létezik a hatodik csatorna, amelyet a kormányprogram egyedül nevesített, ez a Nemzeti Kulturális Alap, amiről a parlament az elmúlt hónapokban törvényt hozott. De jure már, de factó szeptember 1-jétől létezik, pályázatait 8–10 nagyon fontos kulturális körben először összel, aztán tavasszal már folyamatosan kiírja.

Azt reméljük, hogy ez a terelgető-pallérozó modell a maga hatszatonás finanszírozásával a nagyon nehéz, helyenként még háborús jelenségektől sem mentes kulturális fenntartó és fejlődési folyamatot gondozni képes, és át tudja vezetni a nehéz éveken a magyar kultúra személyes szereplőit és intézményeit. E stratégia bizonyos fokú eredményeként, szelid és szolid eredményeként el kell mondanom, hogy a 13–14 százalékos munkanélküliséggel élő országban 3,8 százalék az értelmiségi munkanélküliség, és gyanítom, hogy egy másfajta stratégia talán látványosabb és jobban működő lehetne, de rengeteg személyi, egzisztenciális áldozata volna. Én magam egyébként azt hiszem, hogy a személyes áldozatokba előbb-utóbb az ügyek is elbuknak. Ha személyeket, szakmákat ér sérelem, a mögöttük álló ügy is sérelmet szenved.

Röviden, nagyon röviden szólnék még a fölötte sajátos kelet-európai értelmiségi helyzetről. Mi itt mindannyian egy közös értelmiségi réteg képviselői vagyunk. Nagyon nehéz a dolgunk. A szakértelmiségi mobilitása a legkisebb. Mi minél inkább értünk valamihez, annál nehezebben hasznosíthatók képességeink más területen. Ez az értelmiség alapvető érdemeket szerzett magának az elmúlt évtizedekben. Szakmai munkája mellett hatalmas energiákat áldozott arra, hogy „kicselezze” a hatalmat. Elképesztő képességeket fejtett ki ebben. A szelíd, finom, rafinált, okos, észrevehetetlen alkuk sorozatának a megkötésétől a nyílt „hazaárulásig” mindent elkövetett, aminek következtében végül összeomlott a bolsevizmus.

Ez az értelmiség nagyon nehéz helyzetbe került akkor, amikor a választások időszakában kettéhasadt, és azonos képességű tömbjeinek egy része az építésre, más része a várakozásra, helyenként a bontásra vállalkozott. Szerencsétlen történelmi helyzet, hogy a várakozás lehetséges eredményeinket is képes hatástanítani, a várakozás, a kivárás, az erre rájátszott politikai türelmetlenség szétszabdálja erőinket. Nagyon nehézé teszi értékeink átvitelét a tulsó partra, hogy Nagy László sorát parafrazeáljam.

Magánemberként nagyon érdekelt, és sokat vizsgáltam, hogy a különböző szakmák, területek, a múzeumügy, a képzőművészet, az irodalom stb. terén melyik az, ahol ez a szakadás, ez a sajátos skizofrénia a legkisebb, legkevésbé nyomasztó. Úgy találtam, hogy a könyvtárügy áll az első helyen. A magyar könyvtárosok számára egyenként is, társadalmi szervezeteikben is a legfontosabb, más szakmánál fontosabb az értékek mentése, közvetítése. Az építés, a kibontakozás, az ajánlatok tevése, a szabad alternatívák kidolgozása, a kilábalásnak nemcsak külső de belső kényszere. Ez az Önök érdeme, én csak boldogan konstatalom.

Mindannyian élet-halál harcot vívunk, nem egymással, hanem a körülményekkel. A magyar kultúra is egy olyan harcnak a részese, amelyekre feljogosítja kiverejtékezett, megvalósított magas színvonala, teljesítménye. Amikor elolvastam a Vándorgyűlés programfüzetét, láttam, hogy az általam előadottak minden részlete külön referátumokban, vitákban fog majd szerepelni, és persze sokkal több is annál, mint amit én itt elmondhattam, megpendíthettem. Drukkolok Önöknek, szurkolok Önöknek, kérem tegyék meg ezt nekem is, hogy ez a harc közös győzelmünkkel végződhessek. Isten velük!

Fekete György

Beszámoló az Audiovizuális, Bibliográfiai és Társadalomtudományi Szekciók rendezvényéről

A győri vándorgyűlés központi témájához kapcsolódva e három szakmai szervezet „Információ a művészetben – művészet az információban” címmel tartotta összevont szekcioulését.

Az első előadást *Tényi István* filmrendező tartotta „A film és a videóművészetek jelenléte a könyvtárakban” címmel. Bevezető gondolataiban szólt arról, hogy a könyvtárak gyűjteménye lényegében a nagy videókiadók kínálatát tükrözi, s a begyűjtött jegyzék alapján nem derült ki, rendelkeznek-e a könyvtárak a helyi kábeltévék, körzeti adók sugározta műsorokkal. Ennek fontosságára felhívta a hallgatóság figyelmét, mondván idővel ezek a kazetták kortörténeti dokumentummá válnak. Elmondta, mint rövid- és ismeretterjesztő filmeket készítő alkotó – a film- és a moziipar átalakulása miatt nehezen találunk nézőikre ezek a produkciók. A televízióban kevés és követhetetlen a műsoridő- és szerkezet, a mozikban a játékfilmek előtt nem vetítenek híradót és rövidfilmeket. Sőt az e filmeknek otthont adó híradómozik is megszűntek. Beszámolt arról a fiaskóról, mely személy szerint őt érte. *Balázs Béláról* készült két portréfilmjét szerette volna 600 000 forint állami támogatás segítségével videokazettán terjeszteni – középiszoláknak, főiskoláknak, könyvtáraknak. Azzal a feltétellel, hogy levél kíséretében megküldte volna az intézményeknek, amelyek vagy megtartják és kifizetik a kazetta árát vagy visszaküldik a produkciót. El is készült a filmről egy ismertető – azt szét is osz-

totta a jelenlevőknek – azonban a filmforgalmazó cég úgy döntött, hogy egy hétig ugyanezért az összegért vetítse a filmet a budapesti Örökmozgó mozi, ahol meg is nézték öten. Szakmánk segítségét kérte abban, hogy alakuljanak végre a film- és videóforgalmazás új útjai, lehetőségei.

Szekciónk második vendége *Gerő Péter* tanár, oktatási igazgatóhelyettes volt, a Fővárosi Oktatástechnológiai Központból. Az Audiovizuális Szervezet vándorgyűlési hagyományának szellemében ő nemcsak előadást, hanem mediabemutatót is tartott. Előadását „Multimédia: eredmények, remények” címmel tartotta meg. Röviden vázolta a néhány éve megjelent új média „történetét”. A számítógéppel összekapcsolt videólejátszón, az optikai lézerlemezen és CD-ROM-on keresztül az önálló technikai eszközként megjelenő CD-I (interaktív CDI)-ig. Ez az új média a régi szépemlékű diavetítéshez hasonlóan alkalmas az információk kiválogatására, a használó egyéni tempójához való alkalmazásra, ugyanakkor egyesíti magában a gyors és egyszerű kezelhetőséget, mint a videó, és az információs elemek közti szabad kapcsolatokat, asszociációkat lehet vele megteremteni, mint a számítógép esetében már megszoktuk. A színes és élvezetes beszámolót nagy tetszéssel fogadta a hallgatóság.

A harmadik előadó *Horváth Zoltánné*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője volt, aki „A hazai képzőművészeti bibliografizálás helyzete” címmel tartott egy tanulmány-nak is beillő előadást. Fejtegetéseiből

kiderült, napjainkra a „művészetek” tartalma olyan széles skálán mozog, az egyes műfajok határai annyira elmosódtak, a kiadványok skálája annyira sokféle, hogy a hagyományos felosztások, bibliográfiai feldolgozások nem tudják ezek mozgását követni. Maguk a művészek és a könyvtárosok nem találják meg a közös hangot, mást-mást értenek azonos kifejezések alatt. Az egyes közgyűjtemények gyűjtési területei, feldolgozási módjai is igen eltérőek.

(Az audiovizuális Szervezet számára is tartogatott hasznos ötletet beszámolója, melyet *Csomor Tibor* nyugdíjas kollégánk – az ezévi Egyesületért emlékérem kitüntetettje – is felvetett nekem, mint témánkba vágó területet: a hazai fotótárak és gyűjtemények helyzetének témakörét említve.)

Horváth Zoltánné előadásához szorosán kapcsolódott *Mendöl Zsuzsa* művészettörténész, szaktájékoztató referátuma „Művészeti szaktájékoztató a Baranya Megyei Könyvtárban” címmel. Témáját szélesen értelmezve szólt a megyei könyvtár zenei részle-

géről is, valamint arról a közegekről, melyet egy múzeumokkal, kiállításokkal, gyűjteményekkel ékes város jelent. A különböző gyűjtemények anyaga még nagyrészt feltáratlan – szorosabbra lehetne fűzni az együttműködés szárait. A megyei könyvtár jelentős vállalkozása a *Kortárs képzőművészek* című analitikus katalógus, mely napjaink alkotóművészeiről megjelentő sajtóanyagot, periodikus kiadványok publikációját tárja fel.

A szakmai együttlét CD-ROM bemutatóval zárult, melyben *Tószegi Zsuzsa*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője adott ízelítőt a nemzeti könyvtár kiadásában megjelent Nemzeti Periodika Adatbázis című korszerű elektronikus „médiáról”.

A rendezvényről szóló rövid beszámolót csak azzal a kíváncsisággal lehet zárni, hogy a nagy érdeklődést kiváltó vándorgyűlés előadásai – szakmai konzultációi – és azok eredményei a saksajtóban is tükröződjenek.

Bíró Ferenc

Gyerekek, ifjúság és a művészetek

Mi mindent tehet (és tett) a könyvtár a fiatalok és a gyerekek művészetek iránti kíváncsiságának felkeltésére, az ifjú és még ifjabb nemzedékek tehetségének felismeréséért, alkotókedvük felkeltéséért – erről szoltak az Olvasószolgálati és a Gyermekkönyvtáros Szekció összevont ülésének előadói.

Az elmúlt évtizedek könyvtártörténetében nem csupán különös, de jelentős helye is van a tehetséggondozást, az értékközvetítést, a személyiségfejlesztést határozottan felvállaló *olvasótáboroknak*. Akkoriban, amikor oly sokszor elhangzott a könyvtárak nevelőfunkciója, lelkes könyvtárosok, írók, szociológusok jóvoltából megszületett egy sikeres művelődési program (és forma). Az első szervezők (az agyonhallgatott) *Karácsony Sándor*, *Nagy László*, *Németh László* reformpedagógiai elképzeléseit elevenítették fel, és a nyári 10–14 nap alatt igyekeztek a gyakorlatban is megvalósítani. A táborok nem oktatási hiányokat pótoltak – mint arról néhány korabeli cikkben tévesen írtak –, sokkal inkább a kreatív, önálló gondolkodásra serkentettek: a fiatalok a felnőttek vezetésével közösen keresték a helyes, igaz értékeket. Értékeket az irodalomban, a képző-és népművészetben, a társadalomban, a nemzet történetében. Egyfajta szellemi

vérkeringés, felpezsdülés volt ez mind a könyvtárügyben, mind a pedagógiai gondolkodásban.

A mozgalomná vált tevékenység napjainkra már húsz évet hagyott maga mögött. Ez a távlat egyrészt módot nyújt az elfogulatlan értékelésre, másrészt bizonyos összegzésre is kötelez. Erre vállalkozott az ülés előadója *Kocsis István* (aki az olvasótábori mozgalom létrehozóinak egyike és mai éltetője). Rövid történeti összefoglalójában a legfontosabb eseményeket idézte. A történelmi ív a 70-es évek elejétől, a fiatal írók vezette első könyvtári táboroktól, a 80-as években az Olvasó néperért mozgalom – műhelyként működő – bizottságán át, az 1990-ben Nagykálló-Harangodon megalakult Garabonciás Szövetségig emelkedik. A táborok száma az évi 1–2-ről mára a nyarankénti 100-at is eléri. A tartalmi-gondolati arc is színesedett, változatosabbá, egyénivé vált. A tevékenységi kör pedig határainkon kívülre is áthajlik. S ami igen jelentős: napjainkra megteremtődött a dokumentációs, szakirodalmi, filmes háttér is.

Kocsis István megemlékezett a mozgalom legjelentősebb egyéniségeiről is. Idézte *Fábián Zoltánt*, a Magyar Írók Szövetségének tragikusan elhunyt titkárát, aki az országot járva, illetve konferenciákat szervezve egyaránt lelkesítette és tevőlegesen is segítette az „olvasótáborosokat”. Azokat, akik a „lélekpendítés” – nem is egyszerű – feladatát vállalták, azért, hogy segítségükkel táborozó gyerekeik – az ő szavaival – „a szépség örömét... a magamba fogadás fullasztó kívánságát... megélhessék”. Szólt *Ratkó Józsefről*, aki szinte életét tette fel arra, hogy a „szellemi inkubátorban növekedő ifjúságunk lelkében és agyában a nemzeti értelemben vett önismeret” érzelmét és gondolatát elültesse. Mélyen hitte: „a nemzeti és az önismeret harmóniájának szükségességét”, e nélkül – vallotta – az igaz és teljes emberiről nem beszélhetünk.

Az összefoglaló után *Magyar Istvánné* a Csongrád megyei olvasótáborok egyesületéről és az évi 22 táboruk tevékenységéről számolt be. Az ő egyéni arcuk: *mindenütt jelentős a szerepe a népművészet mellett a néprajzi ismereteknek* is. A kézműves foglalkozásokon természetes anyagokhoz nyúlnak (még a festékek is növényi eredetűek), a népi mesterségek titkaiba *népművészek a beavatók*. Náluk – bár felszólalásában főként arról beszélt – nemcsak „bütykölnek a géniuszok”, hanem a rejtőző tehetségeket több oldalról próbálják megközelíteni és „felfedezni”, ezért a festőkön, faragókon és másokon kívül énekes és táncos népművészek is meglátogatják őket, nagy szerepet szánnak a közös éneklésnek, táncnak is. Így *ki-ki a felkeltett érdeklődése szerint művelheti azt a művészeti ágat, amelyhez leginkább vonzódik*. A táborlakók év közben is találkoznak: közösen készülnek és tartják meg az ünnepeket.

Dr. Nagy Zoltánné debreceni táborában az *irodalmi művekkel* találkozunk élményszerűen a fiatalok. A kiscsoportvezetők felelősségteljes feladatuknak tartják, hogy a résztvevők önállóan alkotott véleményüket párbeszédnek, viták során fejthessék ki. Csakis így érthetik meg, hogy minden műnek annyi olvasata lehet, ahány olvasója van. Nincs mindenki számára „kötelezően érvényes, központi” gondolat. Másrészt: illik tiszteletben tartani a másik felfogását. A saját élmény alapján az *önálló nézet megfogalmazására*, valamint a *toleráns* vitára nevelni a jövőbeni felnőtt nemzedéket, nem is olyan egyszerű nálunk. Nálunk, ahol a társadalmi élet minden területén – most már évtizedek óta – erre kevés mintát találnak a fiatalok. Nagy Zoltánné tanulmányértékű előadásában elgondolásuk sikeres megvalósítását a gyerekek irodalmi élményeikről vallott idézeteivel hitelesítette.

Sajátos színfolt a mozgalomban, a táborok sorában a *debreceni tanítójelöltké*. A szervező *Suppné dr. Tarnay Györgyi* vallja, hogy a 6–10 éveseket tanítók

pályájukra való felkészítésében igen jelentős szerepet tölthet be ez a munkaforma.

Rendkívüli felelősséggel jelölik ki a tábori témát és a programot, hiszen az alsó tagozatban „alapozódik a kultúrához, művelődéshez való viszony; a képességek és készségek kialakítása, a személyiség komplex fejlesztése is ekkor kezdődik, és már tanulható a közösségi magatartás”.

Gondos a tábori felkészülésük is. Szorgalmi időben a vállalkozó hallgatókból megalakítják az *Olvasáspedagógiai Kört*. A tagokból lesznek a jövődió kiscsoportvezetők. Közösen készülnek a nyárra. A kör „egy haladó szellemű, tartalmában és módszereiben az érvényes tantervek előtt járó, projektekben szervezett, szemléletében és ismereteiben korszerű közművelődési-pedagógiai programot valósít meg”. Olyan területekre irányítja a főiskolások figyelmét, amelyek a pedagógusképzésben csak kevés szerepelnek. Bár az éves témaköröket (azaz a jövődió táborig programot) a tantervből választják, mégsem azonos a tananyagfeldolgozással, mert erőteljes a hangsúlyeltolódás: náluk főként az érintőlegesen kezelt, ám a gyerekek érdeklődésére számotartó ismeretek kapnak főszerepet. A kör foglalkozásain ehhez készítik a projekteket, de itt tanulják meg a gyertyaöntést, a kékfestést stb. is. A nyár a próbatétel: a táborban a főszerep a hallgatóké, a kiscsoportos beszélgetésektől a kézműves foglalkozásokig minden feladat rájuk hárul. *A körben tanultakat, a táborban tapasztaltakat tanítóként hasznosíthatják*, mert a gyakorlatukba jól beépíthetők. A felkészüléssel és az ismeretek nyári, sajátos közvetítésével erősödió tanítói elkötelezettségük – mondta ki a végső következtetést Tarnay Györgyi.

A művészeti ismeretekről szólván elmondta, hogy náluk is természetes a *kismesterségek művelése*, de mindemellett *vers- és meseíró, illetve illusztrációs*

pályázatokat is hirdetnek a kicsik számára úgy, hogy a gyerekek mindig a maguk választotta témához kereshetik meg a legmegfelelőbb önkifejezési-alkotási formát. – A munkákból esztendőnként kiállítást készítenek.

Évenként naplóban örökítik meg a tábori napokat. Az elmúlt évtized summázata a *Program a pedagógusképzés megújítására* című kötetet, amelyet gondolatainak zárásakor az előadó be is mutatott. Ebből a táborok színes életével ismerkedhetünk meg, a kiscsoportvezetők vallomásos beszámolóit olvashatjuk, de található itt sok szellemes játékötlelet, a bibliográfiák pedig gyakorlati segítséget is nyújthatnak a jövőendő táborvezetőknek.

Nem csupán ezzel a kötetel ismerkedhettek meg a szekcióülés hallgatói, az előadók mindegyike bőséges szemléltető anyaggal színezte mondandóját: *programok, fényképek, tábori újságok, népdalfüzetek* jártak kézről-kézre. Mintegy *sajátos, különös kiállításon* gyönyörködhattunk a gyerekek alkotásaiban, de a létrehozott tárgyakkal is tanulságosabb volt látni az elmélyült ifjú arcokat, amint faragnak, festenek, írókáznak, szönek vagy éppen verset hallgatnak.

Az első témakör összegzéseként megállapíthattuk: *a táborok* – a két évtized alatt kialakított munkamódszereikkel, önmaguk teremtette hagyományaikkal – mára már nem tekinthetők kísérletnek, inkább egy *sokszínű* (ám gerincében, tehát legfontosabb elveiben azonos) *közművelődési gyakorlatnak*. Olyan elismert tevékenység ez, amelyben – visszatérve a Vándorgyűlés főtémájához – igen *jelentős a szerepe a képző- és népművészeti tevékenységnek*.

A gyerekek a könyvtárakban más formában, más megközelítésben is találkozhatnak a művészetekkel – erről beszélt *Pap Gábor*. A felnőtteknek tartott művészettörténeti előadásorozatait sokan látogathatták, megjelenő könyveit (amelyek egyikéért Győrben kapott *Fitz-díjat*) még többen olvashatták, az azonban kevésbé ismert, hogy a gyerekek hogyan fogadták sajátos elveit. Kis-kunhalasi óráiról most hallhattunk először. Ez a kísérlet legalább annyira megdöbbentő, vitára készítő, mint húsz éve az olvasótábori forma. Az azonos „fogadtatás” mellett található hasonlóság is a két tevékenység között: az, hogy mindkettőben feledésre ítéltetett elvekhez fordultak, s korszerűsítve igyekeztek azokat napjainkban élővé, példát mutató gyakorlattá fejleszteni.

Pap Gábor elméletének gyökerei 150 évvel ezelőttre nyúlnak vissza, ugyanis a népmesék motívumainak, mélyebb jelentésrétegének első kutatói a *Grimm-testvérek* voltak. Majd a magyar *Berze Nagy János* és *Jankovics Marcell* a jelentősebbek azok közül, akik felismerték az *ősi természetvallás nyomait a népköltészeti alkotásokban*, s kimutatták, leírták a természet éves működési ciklusának és a népi műveltség rendszerének kapcsolatát. A három kutató csak kiemelt név, hiszen hazánkban és Európában igen sok irodalom- és néprajztudós foglalkozott ezzel a kérdéssel az elmúlt 15 évtizedben.

Munkáikat tanulmányozva Pap Gábor mindőjükénél továbbjutott. Elméletének egyik lényeges pontja, hogy nem a hagyományos módon, tehát nem külön-külön vizsgálja a szellemi és a tárgyi néprajz körébe tartozó alkotásokat, ő párhuzamosságokat talált motívumrendszerekben, s együttesen vette szemügyre ezeket (például a pásztorfaragásokat és a népdalt). Nemcsak a vizsgálat tárgyai, amelyek tehát átfogják a néprajz minden területét, hanem kutatási szemlélete is széles ívű: vallja, hogy az *ember kozmoszba-termeszetbe ágyazottságának következményei az ő- és népművészet jelentéstartományából* részletesen kibonthatók.

Az írott és az ábrázolt népművészeti alkotások jelrendszere beszédes, a „képírás” jelentésszint üzenete a hétköznapi és az érzések feletti világ határára képződik. E kétféle világ egymáshoz való viszonyáról részletesebben is szólt előadásában. Majd szemléletesen elemezte, hogy a jeltartalom a csillagászatból

a biológiáig, a művészettörténettől a nyelvészetig áttekintve hogyan mutatja meg kozmikus üzenetét.

Egyik értelmezési modellje az *évkörrel való egybevetés*. Megállapította, hogy az évkörökhöz való kapcsolódás motívumait az archetipikus képek között kell keresni. A népköltészet jellegzetes helyszín-kijelölő elemeinek, illetve szereplőinek az évkörön belüli megfelelői az ún. „*keleti zodiakus*” és a „*Hold-házak*” jelző állatai között található. Hogy mindez érthetővé váljék a hallgatók számára: ábrákkal szemléltette.

A jel többrétegű megfejtésére, *a mélyebb jelentésrétegek feltárására* hozott – egyik – példája: pásztorfaragásainkon, hímzéseinken, írókázott tányérjainkon „*indát csipegető*” madarak és szarvasok *beszélnek, énekelnek* – ugyanazon a nyelven, mint népmeséink, népdalaink mindentudó, segítőkész állathősei. Gyermekfoglalkozásain a résztvevőknek ez annyira természetes, hogy a kicsik az inda irányáról, ívéről még azt is meg tudják mondani (vagy eléneklik) milyen hangulatban, kinek és mit szolt a madár.

Pap Gábor elméletét lehetetlenség – és felelőtlenség – néhány sorban összefoglalni, kutatásainak ismertett eredményeiből csak szemezgetni tudunk, azzal a céllal, hogy érzékeltessük mondandójának sajátosan új vonásait, amelyek Győrben is erősen meglepték és elgondolkodtatták hallgatóit.

A szekcioulás változatosságát mutatja, hogy még a zárásra is maradt meglepetés: a házigazda megyei gyerekkönyvtártól a *Művészetről gyerekeknek* című (a hasonló elnevezésű sorozat könyvei alapján készült) „*rejtélyes olvasópályázatot*” kapták meg a résztvevők. A sok könyvtári búvárkodásra ösztönző kérdés, az érdeklődést felkeltő, igényes illusztráció-válogatás egy *másfajta művészeti ismeretterjesztő formával* tette teljesebbé, egészítette ki az előadássorozatot.

A szűkre szabott időben „csak” ennyire tellett. Hogy mit rejteget még a művészeti információk közvetítéséről a sokszínű gyermek- és ifjúsági olvasószolgálati gyakorlat, s hogy valóban mi mindent tehet a könyvtár a fiatalok és a gyerekek művészet iránti kíváncsiságának felkeltéséért, arra érdemes lenne egyszer néhány óra helyett egy-két napot szánni. Bizonyára megérné!

Pápayné Kemenczey Judit

A nélkülözhetetlen művészet A Közkönyvtári Egylet tanácskozásáról

Ernst Fischer könyvének címét választottuk, aki első mondatában *Coc-teau* játékos-paradox megjegyzését idézi: „A költészet nélkülözhetetlen – bár tudnám, mihez”. Kétségek közt gyötrődnek a könyvtárosok, hiszen tudják, a könyvtár, mely a művészet közvetítéséhez nélkülözhetetlen, fontos, de vajon felismeri-e a társadalom ezt, mindent megtesz-e a szakma, hogy ez a felismerés minél hamarabb bekövetkezzen?

A Közkönyvtári Egylet jó érzéssel csatlakozott a Vándorgyűlés idei témájához, mivel az elmúlt időszakban, talán túlzottan is az üzleti, a köznapi, a „száraz” információ, a gépiesítés vagy a könyvtár gazdasági bajai álltak a tanácskozások középpontjában. Nem tagadva mindezek fontosságát, nem beszéltünk viszont a könyvtárak kultúraközvetítő szerepéről, melyet a társadalom életében betöltenek. Különösen az önkormányzati könyvtárak

tapasztalják, hogy a könyvtárhasználati szokások változása ellenére sem halt meg az olvasás, s *Bradbury* 450° Fahrenheitjéhez hasonlóan létezik az a réteg, az a talán nem is nagyon szűk csoport, amelynek fontos a művészet, az az irodalom, akik miatt a legkisebb falusi könyvtárban is kell szép irodalmat, művészeti könyveket vásárolni.

Immár hagyománya van annak a gyakorlatnak, hogy a rendelkezésre álló időben nem egy-két nagyobb lélegzetű előadást (ez a plenáris ülés dolga), hanem inkább több 20–25 perces kiselőadást hallgatunk meg. A módszer lehetővé teszi, hogy az adott témában többoldalúan legyen felviláncolható, több előadó, több szempont, több nézet érvényesüljön. Bízunk abban, hogy a legérdekesebb témák előadóit, nézeteik bővebb kifejtésére meghívják a területi szervezettek, könyvtárak.

Az első előadó *Molnár V. József* volt, aki a régi ember műveltségéről beszélt. Arról a régi emberről, akinek gondolkodása analógiás volt és kozmikus teljességre épült, s amelyet hazánkban a parasztság őrzött meg legtovább, s amelyben együtt volt a verbális, a vizuális, a dramatikus és a zenei elem. Arról a társadalomról szólt, ahol a művész elhivatott volt, tudós és nem kiszolgálta, hanem szolgálta a közösséget, kezdeményezte és vezette annak ritusait. Beszélt arról is, hogy a művészet adottsága vele születik minden emberrel; a gyerek kezdeti formáiról, az ősképekről, amelyek a természeti népeknél és a parasztságunknál nagyon sokáig a „felnőtt művészet” alapját adták.

Vazinay Mária, az FSZEK X. kerületi Főkönyvtárának munkatársa a könyvtár grafikai gyűjteményének szerepéről, lehetőségeiről beszélt. Hazánkban nem sok könyvtárban van artotéka, így hasznos volt megismerni e speciális gyűjtemény beszerzési, kezelési és „hasznosítási” gondjait. A

főváros másik végéből is járnak érdeklődők a grafikák miatt a X. kerületi könyvtárba, ami jól mutatja, hogy szolgáltatás és igény olyan két oldalról vizsgálendő dolog, mely kölcsönhatásban van és nem választható el egymástól. A gyűjteményre alapozva kamarakiállításokat rendeznek, illetve ilyen célra kölcsön is adnak anyagot.

Új barázdát szánt az eke? címmel *Jólesz György* a CD lemez technikai titkairól tartott előadást. Felvázolta azokat a lehetőségeket, amelyeket a CD lemez biztosít a zeneszeretőknek, kielégítve a legkényesebb hangzásbeli igényt. Bemutatta, hogy ez a technika miért alkalmas kiválóan a közgyűjteményekbe. A CD lemez megvalósítja a közművelődési könyvtárak álmát, vagyis ez a dokumentumtípus kölcsönözhető, mivel kevésbé sérülékeny, mint a hanglemez.

A könyvtár mint irodalmi műhely és kiadó. *Dr. Monostori Imre* a tatabányai megyei könyvtár igazgatója saját gyakorlatukról beszélt. Elmondta annak okait, hogy miért vállalkozott a megyei könyvtár kiadói feladatokra, s milyen forrásokból táplálkozik ez a tevékenységük. Különösen érdekes volt előadásának az a része, mely a kiadó tartalmi munkájáról szólt, majd bemutatta a kiadványaikat. Nem emlékszem, hogy a szaksajtóban jelent-e meg az utóbbi időben cikk a József Attila Megyei Könyvtár kiadói tevékenységéről, de úgy vélem, érdemes lenne írni róluk, s különösen érdemes lenne kiadványaikat népszerűsíteni, mivel jó néhány unikum is megjelent náluk.

Érdekes és színes előadást tartott *Lőrincz Judit*, az OSZK KMK főmunkatársa a magyar és finn olvasás-szociológiai vizsgálatuk eredményeiről. Miután ez kötetben is megjelent, sőt a *Könyvtári Figyelőben* (1992. 4. sz. 714–716. p.) ismertetést írt róla *H. Laborc Júlia*, így az előadás tartalmi összefoglalását itt most mellőzöm. Azt hiszem a jelenlevők számos

újdonságot hallottak a magyar befogadói szokásokról.

Az irodalomszociológiával foglalkozó *Szekeres Melinda*, a debreceni egyetem tanára a populáris regényről beszélt. A tudományos finomsággal és precizitással megfogalmazott cím nem más takar, mint amit a könyvtárosok, szintén finoman, aluljáró irodalomnak neveznek, de amire, ha azt mondjuk szennyirodalom, akkor sem járunk túl messze az igazságtól. *Szekeres Melinda* nagyszerűen és szellemesen tipizálta a műfajt, amiről azért volt érdemes beszélni, mert a könyvtárak sem tudják elkerülni, hogy az állományukba kerüljön. Könnyű a feladat: *Szekeres Melinda* előadása cikk formában e számban olvasható.

Végül *Katsányi Sándor* töprengett hangosan a művészet szerepéről. A

lehet-e élni művészet nélkül kérdésre megadta a választ konkrétan is, hogy lehet – de minek. És megadta a választ egész előadásával, rámutatva milyen nagy a könyvtárak felelőssége a művészet közvetítésében, s mekkora a könyvtáros felelőssége a társadalom esztétikai értékrendjének formálásában. *Katsányi Sándor* előadása szintén e számban olvasható.

Mit is írhat a krónikás a beszámoló végén? Úgy érzem, ez a cél, amit a szekciósülés megszervezésével el akartunk érni, megvalósult. Az időért felelős levezető elnök ugyan néha izgatottan nézte az óráját, mivel a megkészt kezdés miatt kifutottunk a tervezett időből, ám a hallgatóság jelentős létszáma, akik az utolsó pillanatig ott ültek a teremben, végülis megnyugtatta: érdemes volt. (*Biczák*)

Zene és a könyvtár

A Zenei Könyvtárosok és a Könyvtárastanárok Szervezete közösen tartotta ülését Győrött. A témához megfelelő helyszínt a Xantus János Múzeum Bartók termében találtunk.

Művészeteket és könyvtárat joggal emlegetünk együtt. Zenei könyvtárosok számára ez a kapcsolat a mindennapi gyakorlat szintjén jelentkezik. Munkánk speciális jellegét éppen az adja, hogy a zeneművészetet, a zeneszket és a zene iránt érdeklődőket szolgáljuk. A szekciósülés programjában nem is a téma elméleti és gyakorlati megközelítését, összefogását tűztük célul, inkább arra törekedtünk, hogy sok élménnyel gazdagodva térjenek haza kollégáink.

Programunk első felében *Fodor András* kértük fel, hogy beszéljen a könyvekben őrzött szellem és a szívben élő művészetek harmóniájáról. *Fodor András*, akit nem kis büszke-

séggel mondunk kollégánknak „Költészet és zene” címet adta előadásának, melyben a magyar nyelv és zene nehezen kialakult kapcsolatát, a vers és dallam egymásrahatását mutatta be. Közben saját élményeit, felfedezéseit megosztotta a hallgatósággal, mint – egy verset idézve – a visszatért diák: „Én még hazulról ismerem (hiszem a lelkek egyességét.) a szellem és szív összetartozását.” (Előadásának anyagát ld. külön, saját összefoglalásában.)

Kávészünet után Győr zenei hagyományai, zenei életével ismerkedtek meg a hallgatók. *Jancsovics Antal* karmester a Győri Székesegyház kincseiből elevenített fel néhányat, győri muzikusok segítségével. A koncerten fellépett a RAAB Vonósnégyes és *Szabó András* klarinétművész. Arra vállalkoztak, hogy bemutatják a 17–18. századi Győr zenei életét és

megszólaltatnak néhányat a csak a székesegyház kottatárában található művekből.

Jancsovics Antal kevés adattal és kedves anekdotákkal vezette be a felhangzó kamaraműveket. Tehette ezt azért is, mert *Bárdos Kornél* „Győr zenéje a 17–18. században” című könyve alapján összeállított egy kis füzetet a korszak legjelentősebb zenei eseményeiről, személyeiről. A füzet segítségével mindenki otthon felele-

venítheti a koncert hangulatát és bővebb információkhoz juthat Győr elsőrangú zenei kultúrájáról. A székesegyház kottatárának feltérképezése, a kincsek felkutatása és számbavétele *Vavrincez Veronika* nevéhez fűződik. A szekcióülés alkalmából a 17–18. századi kéziratos és nyomtatott kottákból szép kollekciót helyezett el a teremben két tárlón. Így néhány mű eredeti kottáját is láthatták az érdeklődők.

Gócza Gyuláné

Költészet és zene

Régi és jogos hiedelem, hogy a zene és költészet egy töről eredt, hogy a líra húrján pendülő kéz s a dalra zendülő száj valaha egy személyben testesült. Bizonyos, hogy mai kultúránk közvetítő mestere, a hellenisztikus korszak, a melódiát még önmagában kevésnek, haszontalannak ítélte. A szöveg és dallam testvérsége, természetes összefonódása megvolt az igricek, trubadúrok, de még Tinódi Lantos Sebestyén időszakában is. És minden utólagos spekuláció nélkül nyilvánvaló, hogy fakultása szerint, a költő és a zeneszerző minden másfajta alkotóművésznél eredendőbbben rokon egymással, hisz mindkettő a hangból, csendből építkezik, a múlt időt szervezi új, marandó törvénné.

Am a hivatások elkülönítésének, magányba záródásának máig ható korszakában a kívánatos újra-testvériesülés igazából nem jött létre. A két világháború közti nagy esély évtizedeiben sem, amikor a legtöbb rangbeli költő s az eddigi legnagyobb zeneszerzők működtek itt a Duna-Tisza táján, a másik fél munkásságának rendkívüli jelentőségéről viszonylag keveset tudva.

Szerencsére *Kodály*, a múlt században már kialakult nemzeti zenénk,

Liszt, *Erkel*, *Mosonyi* művei s a századvégen kivirágzott műdal-irodalom után, nemcsak az addig ismeretlen népzene mélyvilágába merülhetett el – *Bartókkal* együtt –, hanem *Arany* szándékához méltóan, aki elveszett eposzaink hangját igyekezett utólag földidézni, felettebb invenciózus zenét szerzett régebbi magyar költők szövegeire. A Berzsenyi-, Csokonai-, Kölcsey-költeményekre írott *Megkéselt melódiák* előtt zenekíséretes dalt szerzett *A közelítő tél*-re. Érdemes külön odafigyelni erre a kompozícióra: az átélés, a zenébe átvitt méltóságos prozódia, a megszólaltatás ereje, hitele olyannyira kongeniális, hogy jövőszázadi utódaink netán érezni sem fogják már a vers és zene fogantatása közti száz év különbséget.

Negyedszáz költő, mintegy hatvan versét nemesítette Kodály muzsikává. Tanulságos, hogy legtöbbször – nyolcszor – *Petőfi*hez fordult. Kortárs zeneszerzőink közt *Szervánszky Endre* e tekintetben hű folytatója lett mesterének. Ahogy az előd választásaiban, *Szervánszky Petőfi* versekre írt nyolc dalában, három kórusművében is tetten érhető a kor kihívásaira adott hathatós válasz. A dalok szövege meghatározóan a *Felhők* ciklusból való, a *Bilincs*-re szerzett kórus

1956 forradalmas előérzetének egyik legmegrázóbb művészi megnyilatkozása. *A kutyák dala* pedig a törleszkedő szolgalelkűség házunk táján máig is megtalálható típusát a zene olyan szuggesztív kifejezőerejével eleveníti fel, hogy hallatára a korszak „magánszorgalmú kutyái” valósággal lázító merényletet emlegettek, szankcióért kiáltottak.

Bár költészetünk és zenénk hosszú és ígéretes századunkban nem teljesítette ki az egymásra ismerés, egymást

segítés lehetőségeit, volt olyan költőnk, *József Attila*, akit benső muzikalitása éppen Bartók lényegi megértésére tett fogékonná. *Weöres Sándor* muzikalitása pedig alighanem a világirodalomban is páratlan jelenség. Idézhetek erre személyesen megélt, bizonyító példát: a szinte tomboló lelkesedés emlékéit, ahogy az indiai írók ünnepelték Weöres általam fölolvastott Dzsajadéva-fordításait Bombayban.

Fodor András

Művészetek és könyvtárak

A cím három szavából itt és most az „és” a legfontosabb: a könyvtárakat és a művészeteket – pontosabban a művészi alkotásokat – összekapcsoló viszonyról van szó. Ha sikerülne több-kevesebb pontossággal meghatározni a közkönyvtár és a művészeti alkotások viszonyát, akkor a közkönyvtár lényegének meghatározásához is közelebb jutnánk. „Ha sikerülne...” – de úgy gondolom, hogy ebben a kérdésben – mint minden igazán fontos kérdésben –, kinek-kinek önmagában kell a szempontok sokaságát mérlegelve állásfoglalásra jutnia, mi több: állásfoglalását időről-időre újragondolnia. Az előadó nem tehet többet: néhány szempontot kínál e mérlegeléshez.

Talán annak a szemügyre vételéből célszerű kiindulnunk, hogy a művészi alkotásoknak – pontosabban: az esztétikai törvények szerint (is) formált produkcióknak – milyen ideáltípusai találhatók könyvtárainkban, milyen funkciót, milyen várható hatásokat tételezhetünk fel róluk. Három ilyen ideáltípust sorolok fel, s bemutatásukat megkönnyítendő egy regény három főszereplőjével fogom azonosítani őket: a három Karamazov testvérrel. (Tudjuk, hogy ez a három irodalmi alak a lehetséges *emberi* magatartások három típusát testesíti meg, de én úgy vélem, hogy ezen felül az *alkotói* magatartások három alaptípusát is.)

Kezdjük *Iván*nal. Intellektusa, mint az operálókés acélpengéje hidegen hasít bele a világ dolgaiba. Megalkuvás nélküli, igényes, nyugtalan kutató szellem: a törvényt keresi, mellyel magyarázatot találhat korának kérdéseire s az ember végső kérdéseire egyaránt. Ő a modern művész őstípusa. Egyre merészebben szakad el a hagyománytól, egyre kevesebben tudják követni.

Hogyan fogadják őt a regény szereplői? Vannak tisztelői, akad rajongója, de nincsenek barátai. Életútja végén, teljes magányosságában, elméjének összeomlása előtt már csak az ördöggel társalog, mint késői utódja, egy másik modern művész, doktor Faustus. Ivánt is fagyos hideg veszi körül.

Testvére, *Aljosa* éppen ellenkezőleg: meleget áraszt. Ő a hagyományt képviseli, a régi értékeket. Világnézete a vallás, az emberszeretet, a hazaszeretet tradicionális eszméire épül. A világot nem megérteni akarja, hanem jobba tenni.

Aljosa pontosan úgy hat a regény szereplőire, mint a klasszikus művészet a befogadóra. Mindénki tiszteli őt, igen sokan szeretik is, s olykor szükségét

érezik, hogy találkozzanak vele. Különösen életük nehezebb vagy ünnepélyesebb óráiban. S a találkozás után minden szereplő úgy érzi: erkölcsileg megtisztult, felemelkedett egy másik, szebb, nemesebb világba. Többen azt is megfogalmazzák: „Ugyanezek a gondolatok éltek bennem is, csak nem tudtam őket ilyen szépen kifejezni.” Az Aljosával való találkozás mindig meghitt és felemelő. (Utána persze a regény minden szereplője visszatér saját, kicsinyes, önző világába.)

A harmadik testvérnek, *Mityának* esze ágában sincs, hogy erőfeszítéseket tegyen a világ mélyebb megértésére vagy megjavítására. Ő egyszerűen csak élni akar, öneledt, boldog gyönyörűséggel élvezni az életet. Mitya hedonista. S ráadásul közönséges is: állandó botrányhős, aki a finomabb ízlésűeknek fittyet hányva cigánylányokkal szórakozik, kitartott nők körében otthonos, s gondolatai állandóan a pénz körül forognak. A testvéreihez méltatlan Mitya elének idézi az esztétikailag formált műveknek a szórakoztatóiparral gyanúsán összenőtt tömegét.

S hogyan fogadják őt a regény szereplői? Népszerű és közkedvelt, barátság vagy legalább is mulatócimboraság fűzi a város legtöbb polgárához. A nők titkos rajongói. Bár meg-megszólják, de nincs vele komoly baj mindaddig, míg hivatalosan, bíróság előtt nem kell nyilatkozni róla és viselt dolgairól. Akkor a talárba bújt bírák (az előző hetekben még szórakozótársai) hivatalos szerepükben mélyen elítélik magatartását.

*

A mi Karamazov házunkban, a könyvtárakban nem csekély gondot és feszültséget okozva együtt van a három testvér. Mit tegyünk velük?

A legszelídebb testvér *Aljosa* ügyében a legkönnyebb a dolgunk. Lapozzuk fel a regény zárójelenetét, mely egyúttal fontos kulcsjelenet is (és a kulcs a mi zárunkba is pontosan beleillik). Itt – mindenféle érték pusztulása után – Aljosát iskoláfiatalok veszik körül, beszél hozzájuk, s ők megértéssel hallgatják. A közkönyvtáraknak – bárhogy változzék is a társadalmi környezet, a művészet helyzete és maga a könyvtár – mindig feladata marad, hogy az esztétikai kultúra reprezentánsait, a nemzeti és világörökség klasszikus műveit a tanulóifjúság rendelkezésére bocsássa (a „tanulót” is, az „ifjúságot” is a legszélesebb értelemben véve). S miközben napjainkban az esztétikailag formált művek sokszorozott produktumai túlnyomórészt *üzleti* csatornákon áramlanak a befogadó felé, ez a feladat mindig is megmarad a *köz* által magára vállalt, tehát közkönyvtári feladatnak.

*Iván*nal szemben is van kötelezettségünk. Az Ivánok, az új utakra merészkedő, értékes, de szokatlant produkáló művészek alkotásai sokszor nyomtalanul eltűnnek az üzleti közvetítőhálózat profitérdekeltségű csatornáin között. A közkönyvtárnak, bár aligha vállalkozhat ezen művek széles körű terjesztésére, de kötelessége biztosítani a *hozzáférhetőséget* (legalább egy hátsó központi bázisában) és ennek révén az elérhetőséget a szolgáltatás bármelyik pontján.

És mit tegyünk *Mityával*, a legnépszerűbb és legproblématisabb testvérral? Mit tegyünk a lektürrel, a könnyűzenével, a kommersz videóval? Öltünk mi is talárt és távolítsuk el városunkból, ítéljük száműzetésre? Én – a regény esküdt-székeivel ellentétben – kegyelmet kérek Mitya számára. Kegyelmet a tolerancia nevében, de a jog védelmében is: bárha Iván és Aljosa esztétikai értékrendjét érezzük is magunkhoz közelállónak, nincs jogunk kétségbevonni más esztétikai értékrendszerek létjogosultságát. Ne számúzzuk a tőlünk eltérő esztétikai nézeteket vallókat Szibériába, ennek valahogy mindig rossz végkicsengése lett.

És egyébként is: nem Mitya a gyilkos. Kelletlenül teszem, de mégis szólnom kell a negyedik testvéréről, *Szmergyakovról* is (biztos, hogy testvér?). Ebben a minden humánusot nélkülöző, primitív figurában az erőszak testesül meg. Olyan hideg számításal tervezi meg a gyilkosságot, mint egy mai thriller-szerző.

Gondoljuk meg tehát, hogyan rendezzük be a mi Karamazov házunkat. Javaslatom: bármilyen nehéz, gondoskodjunk róla, hogy Aljosa mindig találkozhasson a fogékony tanulókkal; ügyeljünk félve Ivánra, mert sérülékeny és tőrjük meg valahogy a pernahajder Mityát is. De tudunk-e védekezni Szmergyakov ellen?

Katsányi Sándor

A községi könyvtárak állományának gondozása

Könyvtárunk – a Chernel Kálmán Városi Könyvtár – a városkörnyék 10 településének nyújt közvetlen könyvtári ellátást. Az önálló könyvbeszerzést nem folytató kistelepülések könyvtárai számára az általunk működtetett központi ellátórendszer szerzi be a szükséges irodalmat, és letétként juttatja el azokat a szolgáltatóhelyekre. Ezek állománya két részből tevődik össze, a tartós letétként megmaradó alap- és a rendszeresen változó, cserélődő irányított állományból. Míg az előbbibe az ÚK ajánlásait mérlegelve a minden könyvtárba szükséges törzsanyag (alapvető kézikönyvek, gyermek és ifjúsági irodalom) tartozik, az utóbbiba a kevesebb példányszámban beszerzett azon művek találhatók, amelyeknél a könyvtárak részéről nem tételezünk fel tartós igényt.

A központi ellátás gazdaságos gyűjteményfejlesztést és könnyen áttekinthető, rugalmas állománymozgatást tesz lehetővé. A rendszer legfőbb előnye, hogy megszünteti az egyes gyűjtemények közötti határokat. Az irányítás révén a minden könyvtárba szükséges törzsanyagon kívül vásárolt dokumentumok nem ülnék le egy helyen, hanem tervszerű és rendszeres vándoroltatással mozognak, helyüket évről-évre cserélve előbb, vagy utóbb mindenhova eljutnak.

Az utóbbi években mindjobban törekszünk arra, hogy folyamatos vásárlásaink mellett egyre intenzívebben mozgassuk a már meglévő gyűjteményünket is. Segítségével érhető el, hogy éves gyarapodásunknál lényegesen több a kiadott művek száma, s a 84-es irányelv által meghatározott 200-as kötetszám is megközelíthetővé válik.

Mindnyájunk előtt jól ismertek azok a tényezők, amelyek hozzájárultak a főlőspéldányok eddigi képződéséhez, azonban ha megpróbálnánk válaszolni arra a kérdésre, hogy mennyi a soha kézbe nem vett, kölcsönzőkre hiába váró, vagy csak ritkán használt könyv könyvtárainkban, már sokkal nehezebb helyzetbe kerülnénk. A válaszadás egyáltalán nem lenne könnyű.

Bár főlőspéldány jelenléte természeténél fogva könyvtártípusától független, s így mindenütt tetten érhető, legyen a szolgáltatóhely megyei, városi, vagy éppen községi. Arányuk azonban eltérő, hol kisebb, hol nagyobb részt képviselnek az állományból. A könyvtári rendszer legalsó pontján lévő kisközségek esetében ez utóbbival állunk szemben. A szűk olvasói körhöz eleve több, eddig sohasem használt mű társul(hat).

Mire képesek ezek a gyűjtemények? Mennyire felelnek meg a velük szemben támasztott „legkülönbözőbb” követelményeknek? Milyen hatásfokkal képesek az

érdeklődés kielégítésére? Még ha nem is tesszük fel nap mint nap magunknak ezeket a kérdéseket, mégis a használat során napról-napra megmérettetnek, s használati értéküket tekintve könnyűnek találtnak. A nagy gonddal kialakított gyűjtemények lehetőségeik alatt hasznosulnak.

Mivel teljes bizonyossággal nem jósolható meg egy mű fogadtatása, az iránta megnyilvánuló olvasói igény, természetesnek tűnik, hogy körültekintő, még a leg gondosabb szerzeményezés mellett is bekerülhet az állományba olvasói érdeklődésre nem számító/nem használt mű.

Tehetünk-e ez ellen valamit? Elkerülhető-e az inkurrens állományrészek további növekedése? Felmerülő kérdéseinkre megnyugtató választ kaphatunk, s már a beszerzés során jelentősen csökkenthető a „majdan” feleslegessé váló művek száma.

– Ha merészen változtatunk korábbi állománygyarapítási koncepciókon. Erre kényszerítenek bennünket a jelenlegi gazdasági körülmények is, amelyek átgondoltabb, gazdaságosabb állományépítésre ösztönöznek.

– Ha a művek beszerzésének szükségességét, a példányszámok megállapításánál szigorúbb kritika alá vetjük, módszeresebb szelekciót alkalmazunk. Gondot a csillagászati áru kézikönyvek beszerzése jelent. Márpedig ezek többségéről nem mondhatunk le, mert évekkkel ezelőtt megkezdett többkötetes művek folytatásáról vagy a régiek, az eddigi meglévő kötetek feleslegessé válásáról, így lappangó fölös példánnyá minősítéséről kell döntenünk.

– Ha rendelés előtt, a behasonlításra az eddiginél lényegesen több időt száunk. S a beszerzésre javasolt mű „állományi környezetét” vizsgálva, körültekintően győződünk meg arról, hogy a kérdéses új mű valóban szükséges-e. Nincs-e olyan a könyvtár állományában, amely betöltheti azt a feladatot, (esetleg kevésbé illusztrált), amelyet az újnak szántunk.

– Ha a beszerzés a mindenkori igényekhez igazodik és csökkentjük a feltételezett „hátha”, a gyakorlatban soha nem (vagy csak igen ritkán) igazolódnak olvasói igények alapján vásároltak számát, s így gyarapítási tevékenységünk során olyan művekkel bővül állományunk, melyekre valóban szükség van: amely tömeges és gyakran ismétlődő igényt elégít ki.

– Ha állandóan figyelemmel kísérjük az olvasók igényeit, s ha figyelmünk ezek változásaira is kiterjed. (Legyünk elég bátrak ahhoz, hogy a rögzített gyűjtőkori elveket is ehhez igazítsuk!) Az ÚK köröztetésével a feltöltések lehető legteljesebb összeállításra és igény szerinti kielégítése valósulhatna meg, ha a Könyvtárellátó nem postafordultával várna – mint ahogy azt a gyakorlatban az utóbbi időben teszi – megrendeléseinket. Azt adhatnánk, amit olvasóink igényelnek, és egyben tájékoztathatnánk is őket a választékról.

– Ha nem ragaszkodunk görcsösen tovább értékközvetítő szerepünkhöz, s még az olvasó nevelésében vallott elveinket is feladva – követve az olvasói szokások változását –, esetenként helyet adunk a „könnyebb irodalomnak” is.

– Ha a rendelkezésre álló statisztikai adatokat nemcsak kiszámítjuk, összegezzük, továbbítjuk, hanem felhasználjuk az állomány minőségének javítására, a megfelelő összetételű választék biztosítására.

– Ha figyelembe vesszük az egyes szolgáltatóhelyek egyedi adottságait és ezek változásait.

– Ha nem tesszük ki a gyűjteményeket a napjainkban elszaporodó, az olvasók körében divattá vált (másutt már nem értékesíthető) könyvajándékozások gyűjtőkör-torzító „áldásainak”.

– Ha nem dőlünk be a különféle, csak látszatra előnyös kedvezményeknek. Mert továbbra is alapigazság marad az, hogy többségében csak arra adnak, ami eladhatatlan.

– Ha az állományelemzéseink folyamatosak, s azok a beszerzés további racionalizálásához járulnak hozzá.

– Ha a törlési jegyzékeket nemcsak elkészítjük, hanem alapos tartalmi elemzés alá vesszük.

E két utóbbi alapján állítottam össze – a beszerzett művek fogadtatását vizsgálva – azt az olvasói népszerűségi „toplistát”, amely a pozitív és negatív keresletről egyaránt tájékoztat bennünket. Mit keresnek (és mi az, amit nem visznek) a könyvtárhasználók?

Szépirodalom. Az olvasók továbbra is közönyösek a rövid irodalmi formák (költemények, elbeszélések), s a kortárs írók művei iránt. Nem kedvelik a drámát sem. A klasszikusok közül a XIX. sz. előttiakat, s egyre kevesebben olvassák a XIX. sz., XX. sz. korábban kedvelt szerzőit (*Balzac, Dosztojevszkij, Dickens*). A külföldiek felsorolását magyar szerzőkkel is folytathatnám. Az irántuk megnyilvánuló „csekély” keresletben valószínűleg erősen közrejátszik az a tény is, hogy a lakosság többségénél e művek otthon is megtalálhatók. Ha elég merészek lennénk – a vizsgálatok eredményeit látva – akár ki is vonhatnánk őket. Nem szívesen veszik kézbe a többkötetes, apró betűs és a vastag példányokat. A több műves szerzők közül veszített népszerűségéből *Berkesi, Szilvási, Bárány, Petrovác*. E két utóbbit – tegyük hozzá – régen se olvasták annyian, amennyire reméltük. S *Jókai Annának* is már csak volt olvasótábora.

A szépirodalmi művek közül a könnyen olvasható, realista ábrázolású művek találnak leghamarabb olvasóra. Kedveltek a népszerű tv-sorozatok. Domináns a romantika, szórakozás iránti igény. Mindez a felnőtt szépirodalmi alkotások erősebb válogatására ösztönöz. Mivel az olvasók többségét a 14 éven aluliak

képviselik, kiemelt figyelmet fordítunk az ifjúsági és gyermeki irodalomra. A kézikönyveken kívül ez az egyetlen terület, ahol többes példányok beszerzésére bátran vállalkozhatunk.

Érezhetően megnőtt az érdeklődés (s ha a kiadók kínálatát tekintjük, nincs is mit csodálkoznunk ezen) a könnyebb (értéktelesebb) irodalom iránt, amelyben a lektűr minden műfaja képviselve van. Viszik a fantasztikusot, a krimit, a horrort stb., mondhatni azokat, amelyeket a nagyobb könyvtárak a kölcsönző pultjaikon, s nem a polcokon tárolnak. Éppen ezért, mivel meglévő igényt elégíthetünk ki, helytelen lenne a könyvtár értékközvetítő funkciójára és pénztárcánk teherbíró képességére hivatkozva lemondani róluk. Az már más kérdés, hogy meddig mehetünk el ezen a téren, hogy a gyarapítás ne váljék egyoldalúvá, felelősségünk éppen ebben a megfelelő arány megtalálásában érhető tetten.

Szak- és ismeretterjesztő-irodalom. E területről az olyan jellegű kiadványok a kedveltek, amelyekben kevés a szöveg, ugyanakkor annál több kép található. Az érdeklődés az illusztrált, képes és praktikus kiadványok felé tolódott el. Talán nem véletlen ez sem, a jelenlegi könyvpiaci kínálat meghatározta kereslet érhető itt tetten. Népszerűek az utóbbi évek sikeres könyvsorozatai: Discover, Tini enciklopédia stb. A régiek közül a Búvár zsebkönyvek és a Képes Történelem még használható kötetei iránt mutatkozik igény. Erős válogatással vásároljuk meg az egyes tudományágak szakkönyveit. Elsősorban a tanulóifjúság számára használható, ismeretterjesztő szintű, de a felnőttek számára is hasznos irodalmat gyűjtjük.

O: Népszerűek az UFO, az Amire nincs magyarázat típusú kiadványok. 1: Keresik a horoszkópokat, áltudományos, telepatikus, misztikus kiadványokat. 2: A vallásos jellegű irodalom általunk remélt felfutása elmaradt. Igény csak elvétve jelentkezik, jelentkezett. 3: A társadalompolitikai irodalom nagy része olvasó nélkül marad továbbra is. Csak a szenzációnak számító bel- és külpolitikai témákat keresik. 34: A jogszabályok iránt érezhetően felfutóban van az érdeklődés, amit adni tudnánk túlnyomórészt avult, s nincs helyettük megfelelő, olcsó kiadvány, hiányzik a könyvpiacról a Hogyan intézzük mindennapi ügyesbajos gondjainkat típusú kiadvány. Könyvtárunk közhasznú információs szolgálatának végterméke a „Köszegi Kereső” bizonyos értelemben megpróbálkozott ennek pótlásával, de lehetősége igencsak behatárolt. 39: A néprajznál a Dömötör Tekla-féle szint a maximum. 51/570: A feladatgyűjtemény jellegű könyvtípus a legkedveltebb. 580/590: Talán a legnépszerűbb állományrész. A ranglista élén *Pénzes Bethen, Schmidt Egon* művei a Búvár zsebkönyvek és a Kolibri könyvek állnak. 61: A csecsemőgondozás, a felvilágosító jellegű és a gyógynövényekről szóló kiadványok vonzzák a könyvtárhhasználókat. 629: Főként a gyermekolvasók szeretik az autózással, haditechnikával kapcsolatos műveket. A felnőttek körében eddig kedveltek voltak a szocialista autótípusok szerelést, javítást célzó kötetei. Most az újabb nyugati típusokat keresnek, de hiába, mert az meg nincs. 63: Mezőgazdasági témájú kötetek közül a kiskert műveléséről és az állattartásról (elsősorban sertés, nyúl) szólók számíthatnak érdeklődésre. A kutyatulajdonosok igényei szinte kielégíthetetlenek, mindenre „vevők”. 64: Népszerűek a praktikus jellegű kiadványok. Bátran állíthatom, szakácskönyv nem marad porosan a polcon. Aki teheti szabadidejében befőz, köt, varr. 681: Elsősorban a kezdő alapszintű számítástechnikai művek iránt mutatkozik kereslet. 69: Feltehetően a megélhetési nehézségek miatt újra divat lett a csináld magad mozgalom. Aki teheti, nemcsak építkezik, hanem hobby tevékenységének is él. 7: A 700–790-ig terjedő állományrész olyan holt anyag, hogy erről a területről néhány alapmű kivételével a beszerzést még megkísérelni is vétek volna. Érdeklődés egyedül a 796 iránt tapasztalható, azonban e területen is csak

a labdarúgásról szólók találnak mindenütt, minden mennyiségben olvasóra. 8: A 8-as főosztály területéről a szótárak, újabban egy-két helyen a nyelvkönyvek (nemcsak a német) iránt mutatkozik igény. A helyesírás és nyelvhelyesség kérdéseit tárgyaló művek mellett a zanzásított 111 híres regény típusúakat keresik. 9: A korábbi évek során beszerzett utleírások többsége is a polcokon porosodik csakúgy, mint a kézikönyvtári anyagot képező Világtörténet és a Nagy Honvédő Háború kötetei. A történelem területéről érdeklődés úgy látszik szinte egyedül csak a sokak által csontig lerágott témák, 56 és a memoárok iránt mutatkozik.

Bár ellátórendszerünk gyűjteményalakítási, mozzgatási programja elsősorban az általános olvasói igény kielégítésére törekszik, az egyedi, speciális kérések sem maradnak teljesítetlenül. Az ellátóhelyek ezen igényeit intézményünk gyorsszolgálat keretében elégíti ki saját állományából, illetve továbbítja könyvtárközi kérésként. Mindez a hálózati és a tiszteletdíjas könyvtárosok szorosabb munkakapcsolatát igényli.

Mielőtt sor kerülne a használaton kívül rekedt példányok törlésére, még megpróbálkozhatunk a hagyományostól eltérő raktári rend kialakításával, az ún. kiemelésekkel. Megkísérelhetjük ezen példányok máshová történő átszállítását, átcsoportosítását is. Legtöbbször azonban ez sem képes életre kelteni őket, mivel a többiek polcain is ezek porosodnak, így sorsukat, az előbb vagy utóbb sorra kerülő kivonást nem tudják elkerülni.

Befejezésül az utóbbi időszak két legjelentősebb állománytisztítási munkálatairól essék szó. Megtörtént a szakirodalom 1-es, 2-es, 3-as és 9-es főosztályainak felülvizsgálata. A gyűjteményekből töröltük azokat az elavult ideológiai szemléletet tartalmazó műveket:

- amelyek tankönyvszerűen az ideológiai oktatást és pártoktatást szolgálták;
- amelyek a marxista-leninista ideológiai ismeretterjesztés céljával íródtak;
- amelyek a volt kommunista vezetők műveit, beszédeit tartalmazzák;
- amelyek aktualitásukat veszített gazdaságpolitikai témákat tárgyalnak;
- amelyek valamely történelmi eseményt az egykori pártállam ideológiai követelményeinek megfelelő szemlélettel ábrázolnak.

-- Jelenleg folyamatban van a 60-as, 70-es években megjelent, akkor népszerű, ma már egyáltalán nem keresett művek (többségében az ideológiai ellenállás miatt nem kölcsönzött egykori szocialista országok szépirodalmi alkotásai ezek) leválogatása. Ennek befejezésével remélhetőleg mind az olvasó számára, mind a könyvtáros számára még használhatóbbá, korszerűbbé válik az egyes egységek állománya, s a bekövetkezett társadalmi változásokat is tükröző, korszerű gyűjtemény várhatja majd az olvasókat.

Kappel János

A szakszervezeti könyvtárak problémáiról

Tisztelt Kollégák! Azt a megtisztelő feladatot bízták rám, hogy a Tanácskozás témájának a szakszervezeti és munkahelyi könyvtárakra jellemző vonatkozásait próbáljam összefoglalni, különös tekintettel Komárom-Esztergom megyére.

Rendhagyó módon bemutatkozással kezdem, mivel meggyőződésem, hogy Önök között sokan nem ismernek.

Könyvtáros pályám több mint húsz éve kifejezetten a szakszervezeti és mun-

kahelyi könyvtárakhoz kötődik. Letéti könyvtárosként kezdtem, majd a Vértes Volánnal megalapított Önálló Könyvtár vezetője lettem. Az elmúlt három évet már a Szakszervezetek Komárom-Esztergom Megyei Könyvtárában töltöttem, egy éve vagyok az igazgatója. Az évek során így figyelemmel kísérhettem a hálózatban lezajló folyamatokat, fontos gyakorlati tapasztalatokra tettem szert.

Úgy gondolom, hogy az inkurrens állomány fogalmának, tartalmának meghatározása az előttem felszólalók által elmondottakból körvonalazódott, illetve megfogalmazódott a bizonytalanság. A hatások, tendenciák, folyamatok mint közművelődési könyvtárakat, minket is hasonlóan érintenek. Ezért nem kívánok részletesen kitérni például a felgyorsult elavulásra, a rendszerváltás és a gazdasági átalakulás hatásaira, a társadalom átmeneti állapotából fakadó negatív irányzatok és a művelődés viszonyára.

Az értékrendszer gyökeres változása a mi vonatkozásunkban is szükségessé tette a szakanyagokon kívül a szépirodalom felülvizsgálatát is. E probléma szorosan kapcsolódik az elmúlt évtizedek könyvkiadás-politikája és a könyvbeszerzési „elvárások” okozta gondokhoz. Úgy tapasztaljuk, hogy az olvasói érdeklődés súlyponti eltolódása a fentiek következményeként és a jelenlegi könyvkiadás visszahatásaként is értelmezhető.

A szakszervezeti és munkahelyi könyvtárak esetében valós és viszonylagos inkurrens állományról, illetve „gyűjteményről” beszélhetünk. A viszonylagos jelzőt mennyiségi és nem tartalmi szempontból használom.

Milyen vonatkozásban beszélhetünk különbözőségről hálózatunk és a többi közművelődési könyvtár esetében? Ezt vizsgálva el kell ismernünk, hogy a hálózat történetében voltak olyan időszakok, amikor a tényleges igényeknél fontosabb szempontok, a statisztikai adatok hajszolása volt a legfőbb cél, így fordulhatott elő, hogy ilyen kis megye esetében a szakszervezeti könyvtárak, kölcsonzóhelyek száma meghaladta a százat. A könyvtári állományok vonatkozásában ez együtt járt a teljes könyvtárak át- meg átletltározásával. A szigorú állományvédelmi szabályok miatt nem került sor az átvett anyagok tartalmi felülvizsgálatára. Ezért sok esetben a gyűjtemény a hozzáértő vezetés ellenére sem képviselte az elvárható színvonalat. Az ésszerűség és szakmai igény felett győzedelmeskedtek a számok.

Hasonló gondokat eredményezett a mozgalmi jelleg. Az elvárások miatt a szakszervezeti és munkásmozgalmi állományrész, esetenként különgyűjtemény túlhangsúlyozott, elképesztő példányszámok kerültek beszerzésre.

Csak utalásszerűen említeném meg *Gáspár Sándor* és *Búza Márton* nevét, kiknek jónéhány műve szinte a hálózat valamennyi könyvtárában megtalálható volt. Hasonló nagyságrendet ért el *Kádár János*: „Párt, szakszervezet, szocializmus” című könyve, vagy „A kollektív szerződés rendszere és gyakorlata”, illetve a „Szakszervezeti aktivisták kézikönyvei”, természetesen reszortonként. Mivel nyilvánvaló, hogy e művek is részét képezik történelmünknek, ezért egy-egy példány megőrzéséről gondoskodva, tömegesen töröljük, s más megoldás nem lévén, megsemmisítésre ítéljük őket.

Be kell ismernünk, hogy a hálózat jelentős bázisát hosszú éveken keresztül a Szocialista Brigádmozgalom jelentette. A felkészüléshez a brigádvetélkedők és olvasópályázatok irodalma is a mai igényeket többszörösen meghaladó példányszámban került az állományba. Így: *Ottlik Géza*: „Iskola a határon”, *Berecz János*: „Ellenforradalom tollal és fegyverrel 1956”., *Arszenyev*: „Derszu Uzala”, *Babel*: „Lovashadsereg”, *Ehrenburg*: „Párizs bukása”, *Suksin*: „Harmadik kakasszóra”, *Vasziljev*: „A hajnalok itt csendesek” – és a sort még lehetne folytatni! (Persze a névsor furcsa, hiszen nem lehet egy napon említeni Ottlikot és Berecz Jánost, se Babelt és Arszenyevet, de a lényegen nem változ-

KÖNYVTÁR TAPOLCA

tat: az értékes művekből is fölös számú példány terheli a könyvtárat. – A szerk.)

Az említett torzulást előidéző tényezők ellenére állományunk zöme értékes, értékálló és méltó a megőrzésre, további felhasználásra. Mint pl. a Nyelvművelő Kézikönyv, a Világirodalmi lexikon, A kultúra világa vagy a Természettudományi kisenciklopédia.

A szépirodalomból kiragadva kedvenc példám *Dreiser*: „Amerikai tregédia”-ja, melyből 6 gyönyörű példányt gyűjtöttünk össze. Hasonló példányszámban őrizzük a „Görög költők antológiájá”-t, jelentős költőink versesköteteit, nagy írónk regényeit. Gondjainkat, problémáinkat csak részben vezethetjük le az állomány milyenségéből.

Az elmúlt évek társadalmi, gazdasági, szellemi folyamatai jelentik a súlyosabb problémát. A szakszervezeti mozgalom gyengülése, s egyébként dicséretes tagozódása negatív hatást fejt ki a nagykönyvtárak és a kisebbek esetében is. A SZOT megszűnése után az MSZOSZ, mint jogutód bizonyos fenntartói jogokat vindikált magának, majd az Alkotmánybíróság határozatára kivonult a fenntartói körből, s csak örülhetünk, hogy a Szakszervezeti és Munkahelyi Művelődési Intézmények Egyesülete alapszabályának van olyan pontja, mely lehetőséget biztosított a könyvtárak átvételére. Igaz, a probléma ezzel még nem oldódott meg, de aki időt nyer, életet nyerhet.

A kisebb könyvtáraknál a munkahelyen belüli különböző tömörüléshez tartozó szakszervezetek megjelenése járt a fenntartási kötelezettségek egymásra hátrításával, illetve megszűnésével. Mindehez járul még a szakszervezeti és munkahelyi könyvtárak jövőképeinek teljes hiánya. Ezzel kapcsolatosan Önök is jól ismerik a Minisztérium és az Egyesület vezetésének véleményét, mely különböző fórumokon és a sajtó nyilvánossága előtt is többször megfogalmazódott. Ezzel kapcsolatos megjegyzéseimtől kérem tekintsenek el. Ügyünk védelmében segítséget a Könyvtári Kamarától és *Vadász János* személyében a KKDSZ-től kaptunk és remélünk.

A hálózatunkat ért csapások értékelésénél különösebb rangsort nem kívánok felállítani, de a gazdasági átalakulás, a piacgazdálkodásra való áttérés, a szerkezetváltás, s hasonló hangzatos megfogalmazások ellenére a magyar gazdaság a mélypontra került. S mivel tevékenységi körünk jelentős része a gazdálkodó egységek létehez kapcsolódik, így bennünket is a mélybe rántanak. Szemünk láttára mentek tönkre nagyobb és kisebb vállalatok a megyében. Némelyek elemeikre estek szét, másoknál a dolgozói létszám csökkent a kritikus alá, volt ahol a dolgozók érdektelensége miatt vált feleslegessé a könyvtár.

Szándékaim szerint szerettem volna számszerűen is feltárni az elmúlt években végbement változást, de sok esetben már adatszolgáltató sem lelhető fel. A statisztikai jelentőlapok szerint 1988-tól felére csökkent a kölcsönzőhelyek száma a megyében, s a törlés 140 ezer kötetet érintett. Az önálló könyvtárak esetében a fiókkönyvtárak teljes megszűnése következett be. Vannak teljesen felszámolt könyvtárak mint a KOMÉP. Évek óta zárva tartók, mint a Volán. Bizonytalan jövőjük mint az Oroszlányi Bányász vagy a Viscosa. Átadásra kerültek az önkormányzat jóvoltából mint Bábolna, Almásfüzitői Timföld vagy az önkormányzati támogatást élvező Népház. A hajdan minta értékűnek létrehozott Vízmű Integrált Könyvtára évek óta vegetál. Beszerzési keret híján a közművelődési állományrész jelentősége és értéke egyre fogy.

A valamikori hálózat következő lépcsőjében a körzeti könyvtár szerepelt.

Ma már csak a dorogi Bányász működik, sajnálatos módon letételeinek megszüntetése vagy átadása révén fenyegeti a visszaminősítés, melyen 1990-ben esett át a Népház-Játékszín Könyvtára. A bizonytalanság, kilátástalanság a Központi Könyvtárat sem kímélte. Mivel költségvetésünk alapját az állami támogatás jelenti, ezért annak megléte sorsdöntő. Évek óta gyomorszorító hónapok telnek el az állami költségvetés elfogadásáig. S ha végre biztosított az összeg, akkor annak elosztási rendszere változik idestova minden évben. Fogy alólkunk a hálózat, minimálisra kellett csökkenteni a munkatársak számát.

Emberpróbáló feladat a megszűnt letétek állományának leltározása, visszaszállítása, válogatása, továbbszállítása, törlése. 1988-tól számított 5 év alatt 38 458 kötet került törlésre, 37%-kal több mint a megelőző időszakban. Ennek 92%-a selejtezés, illetve tervszerű állományapasztás megrongálódás miatt. Ez utóbbi törlési ok vonatkozásában el kell mondani, hogy az elmúlt évtizedek nagy példányszámú beszerzései miatt évek óta eltekintünk az átkötetéstől, hiszen a hálózatból jó minőségű példányokat nyerünk vissza. A törölt dokumentumok tartalmi megosztását vizsgálva a gyermek és ifjúsági irodalom 10%, a szépirodalom 60%, a szakdokumentumok 30%, s ez utóbbinak megközelítően fele tartozik a társadalomtudományi művek sorába. A gyermek és ifjúsági irodalom törlésének fő oka, hogy egy kivételével megszűntek a területi ellátást nyújtó letétek, s az üzemekben szinte csak a kötelező olvasmányokra van igény. A szépirodalomnál igyekszünk kivonni a hatvanas-hetvenes években agyontámogatott – s így olcsón beszerezhető – sematikus műveket, különös tekintettel a szocialista országok nem magyar nyelvű szerzőire, de nem kíméljük a magyar termést sem. Az inkurrens állomány sorsát csak részben tudjuk nyomon követni, mert a már említett 140 ezer kötetről csak hiányos információink vannak.

Visszatérve a könyvtártípusokhoz. A felszámolt önálló könyvtárak, illetve megszünt fiókkönyvtárak állománya a fenntartó hatáskörébe tartozott. A könyvek többsége a dolgozók körében került kedvezményes értékesítésre. Teljes állományát kiárusította a KOMÉP. Hasonló sorsra jutottak a fiókkönyvtárak. Az önkormányzati kezelésbe került önálló könyvtárak helyzete tűnik a legmegnyugtatóbbnak, sorsukat a továbbiakban a Megyei Könyvtár hivatott nyomon követni.

A hasznosítás kedvező változata az ajándékozás. Hálózatunkból is sok könyv-

tár vett részt a határainkon túl élő magyar közösségek megsegítésére indított akciókban. A szociális és egészségügyi intézmények részére átadott könyvek száma is jelentős. A Központi Könyvtár jelen van a megye valamennyi kórházában. A betegkönyvtárak ellátása mellett egyes osztályoknak ajándék könyveket juttatunk. A gyermekosztály, gégeészet, és pszichiátria mellett az alkohológiai osztályokat támogatjuk. A Családsegítő Intézet a karácsonyt megelőző időszakon túl is szívesen fogad adományokat, főleg gyermek és ifjúsági irodalmat.

Sajátos hasznosításként foghatjuk fel az iskolákkal újabban kialakított kapcsolatunkat. Az alapítványi és egyházi iskolákkal kötött szerződéseinket úgy fogalmaztuk meg, hogy a felek kölcsönös megállapodása esetén a szerződés megszűntetésekor a befizetett összegnek megfelelő állomány az iskola tulajdonába kerül. Az egyoldalú szerződésbontáskor 50–50% a megosztási arány.

Már korábban jeleztem, hogy az értékes, értékálló műveket megőriztük, bár igen nyomasztó raktározási gondokat jelentenek. Mivel megszüntetett letéteink szinte a megye egész területén fellelhetők voltak, így reálisnak látszik, hogy a megye kistélepléseit támogassuk ezekkel a művekkel. Az önkormányzatokkal való kapcsolatfelvétel elősegítését szolgálná az a még csak felvetés szintjén megfogalmazott lehetőség, hogy a Megyei Könyvtár megbízása alapján ellátnánk a területi instruktori feladatokat.

Szólnom kell a Szakszervezetek Komárom-Esztergom Megyei Könyvtárában lezajlott könyveladásokról is. Mivel a szakszervezeti bizottságok, illetve vállalatok hosszú éveken keresztül állományfejlesztési hozzájárulást fizettek, ezért azt tartottuk erkölcsösnek, hogy saját dolgozói jussanak hozzá kedvezményes árú könyvekhez.

A leltározás során a további felhasználásra alkalmas műveket leválogattuk és visszazállítottuk. Az inkurrensnek ítélt állományrészt a letéti könyvtáros értékesítette, majd elszámolt a pénzzel, illetve a megmaradt könyvekkel. A befolyt összeget állománygyarapításra fordítottuk. Esetenként a jól működő letétek állományát is felülvizsgáltuk, eredményes vásárokat tartottunk. Az értékesítésnél mi is a szájhagyomány útján elterjedt tarifákat alkalmaztuk. Amikor is a beszerzési ár minden megkezdett 25 forintjáért 5 Ft-ot kértünk.

Az értékesítés további lehetőségét jelentette a Kárpótlási Hivatal beköltözése a székházba. Felfigyeltünk a hosszú ideig tétlenül várakozó ügyfelekre. Néhány hónap leforgása alatt több mint 10 000 Ft bevételre tettünk szert az 5 Ft-os böngésződnél. Nem volt olyan szakadt krimi, zsírfoltos ifjúsági könyv, régésrég aktualitását veszített útleírás, amit el ne vittek volna. Még azok a bizonyos sematikus regények is elfogytak. Bizony, az eladhatatlan könyvektől megszabadulni a legnehezebb feladat.

Korábban a Lábatlani Papírgyár Részvénytársaságnál működő két letétünk ellátásával egy időben, különösebb költségfordítás nélkül tudtuk megoldani a zúzdába szállítást. Sajnos, a megváltozott technológia és a Ladává szugorodott Barkas további gondokat okoz. Éppen ezért az akciók lényegét nem is abban látom, hogy elolvassák ezeket a műveket, hanem minket mentesítettek a MÉH-telepre való szállítástól, mellyel kapcsolatban szomorú tapasztalatokra tettünk szert. Kb. 3q leadott könyvért 128 Ft-ot fizettek, s ha felszámítjuk az üzemanyagköltséget, a gépkocsivezető (aki egyben rakodott) munkabérét, már jelentős a ráfizetés. Ehhez még a defektes kerék javítási költségét is felszámoljuk, akkor közel 1800 Ft volt a veszteség.

Tudom, hogy a példa sarkított, de a helyzet azóta is romlott, mert újabban már csak térítés nélkül veszik át a könyveket. Ezt a luxust nem engedhetjük meg magunknak, ezért más választásunk nem lévén, marad a napi 2–3 könyv megsemmisítése.

Somogyi Lászlóné

A populáris regényvilág Magyarországon 1989–1992

A papírfedelű könyvek negyven év gátszivárgásai után sokszínű áradatban zúdulnak a magyar olvasóra. A hivalkodó fedél mögött rejtőzhet eddig kevésbé ismert író jó regénye (mint Henry Milleré), de bájos szerelmes románc, misztikus kísértet-történet vérfarkasokkal és vámpírokkal, tucat-kaland-akció regény vagy krimi.

Az eligazodást megnehezíti, hogy nemcsak műfajban és színvonalát tekintve változatos a választék, hanem eredeti kiadási éve is más és más. Ez azért figyelemreméltó, mert az első megjelenés idején a könyv divatáramlatok segítségével értelmezhető, a hazai helyzetben azonban az eddigi kutatások eredményeit legalábbis újra kell gondolni. A szórakoztató-népszerű könyvekről írt tanulmányok történeti, műfaji, esztétikai szempontokat érvényesítettek. Az új helyzetben, melyre az ötletszerű megjelentetés jellemző, mind az olvashatóság, mind az értékek oldaláról, indokolható a *populáris regény* elnevezés használata.

Elemzésembe többé-kevésbé önkényesen azokat a könyveket vontam be, melyek nem magyar névvel jelentek meg, papírfedelűek, s a debreceni Egyetemi Könyvtár köteles-példányai között szerepeltek.

A populáris irodalom elemzéséhez *Hankiss János* Jules Verne-ről 1930-ban írott tanulmánya (Jules Verne. A tudomány a szépirodalomban. Franklin 1930.) nyomán választottam azt a gondolatot, mely szerint az ilyen könyvek a kvázi-tudományos ismeretterjesztés eszközei (is). Ezen az úton szivárognak le a laikusok körébe a természet- és társadalomtudományi ismeretek és hipotézisek, s mindazoknak, akik olvasókkal kerülnek kapcsolatba tudatában kellene lenniük annak, hogy milyen pozitív és negatív következményekkel jár egy-egy jó vagy rossz regény az orvosokról, a pszichológusokról vagy az ufókról.

Az ilyen tudomány (áltudomány) -terjesztés során a szerző világ-szemlélete mint rendszerező elv működik, s az ismeretek célzatos keretbe illeszkednek. A befolyásolás nyilvánvalóan erőteljesebb, mint azt az ismeretterjesztésben megengedhetőnek tartjuk.

A populáris regény megnyitja a hétköznapi élet tér- és időbeli korlátait, a természet, a társadalom és a személyiség „titkai” új megvilágításba kerülnek, új ítéletek és előítéletek kialakulását alapozhatják meg. A populáris regényvilág „térképét” kell tehát felvázolnunk ahhoz, hogy a későbbiekben olvasói ízlés-vizsgálatokat végezhessünk.

A természet és a civilizáció

A XX. század emberi társadalma a modernizáció következményeként szembe került a természettel, a természeti és társadalmi törvényszerűségek olyan mértékben térnek el, hogy köztük már a kommunikáció sem lehetséges. Ezt a közhelynek számító tételt jelenítik meg a szerzők. A természetről és a társadalomról szereshető információk elérték a kritikus szintet, szelektálásuk, értelmezésük ma már szinte lehetetlen, így nem juthatnak el időben azokhoz, akik megakadályozhatnák a tragikus összeütközéseket. A természet és a társadalom

létében van fenyegetve, s a kiszolgáltatott emberek életének megmentése magányos hősökre, tudósokra, rendőrökre, újságírókra nehezedik.

Jellemző regények a hetvenes évekből: *Whitley Strieber: Vértfarkasok* (1978), *James Herbert: Patkányok* (1974) és *Arthur Herzog: Rajzás* (1977). A természet vak erőit az ember szabadítja rá a társadalomra, mutáns patkányok, afrikai méhek, vagy emberevő vérfarkasok mind, többnyire tudatlan emberi beavatkozás következményeként ölnek. Az elvadult állatokkal a hamelni patkányfogó klasszikus módszerével (hangjelzés) küzdenek meg, a győzelem azonban átmeneti, életben marad egy patkánycsalád, néhány vérfarkas, mely továbbra is fenyeget mindannyiunkat. (S így a folytatás is biztosított. Pl. a patkányok újra feltűnnek az *Odú /1979/* c. műben).

A természeti környezet egyensúlyának felbomlása beláthatatlan következményekkel jár. Ez a közhely még erőteljesebb a 90-es években: *Michael Tobias: Végzetes sugarak* (1991) c. könyvében, melyben az ózonlyuk egy amerikai kisváros fölé sodródik. A sugárzás tragikus következményei: megvakult állatok, haldokló emberek. A katasztrófa elhárítására itt sem alkalmas az állami intézményrendszer, hiszen a közigazgatás vezetői politikusok, akik a feladatok megoldása helyett választási esélyeiket latolgatva tevékenykednek.

Egy tudósokból és katonai vezetőkől álló kis csoport ismeri fel a veszélyt, s a katonai eszközök felett rendelkezve, a politikusokat elkerülve hárítják el a katasztrófát.

A természetfeletti és az ember. A természet és társadalom „felett” létező, az emberre leselkedő ősgonosz, a Sátán a démonikus küzdelmek dimenziójából tartja rettegésben a világot.

A hatvanas években a sátánnak ahhoz, hogy teret nyerjen, emberi ellenállást kell leküzdenie (*William Blatty: Ördögűző* 1971.), démoni segítséggel „lelket” kell vennie (*Ira Levin: Rosemary gyermeket vár*, 1967.). A gonosszal, nagy áldozatok árán meg lehet küzdeni, bár a győzelem esélyei kétségesek.

A nyolcvanas évek sátánja pénzéhes örült, aki csak maszkként viseli az ördög álarcát. *Bob Ham: Rettegés Tennesseeben* (1989) sátánista főszereplője miután kiirtotta családját, sátánista szertartásra igyekezve végiggyilkolja az országutat. A titkos és véres szertartást hívó sátánisták végzik, de az akciói „normális” polgárok pénzelik, akik videófilmre rögzítik az eseményeket. Az így elkészített film nagy üzlet. A Gonosz más dimenziókból érkezik *Peter James: ... és kiveté hálóját...* (1988) c. könyvében, mely egy balesetben meghalt fiú kísértetének rémtetteiről szól. A sátánit a mesterséges megtermékenyítés szabadította a világra – apja egy skizofrén gyilkos volt. *Stuart Woods: A tó alatt* (1987) vérfertőző ír katolikusok (?) különleges képességű, pszichopata leszármazottainak rémisztő története. Míg a tradicionálisan sátáni ellen tiszta lélekkel felvehetik a harcot, az újabbkori ellen csak a szerencse, s az akcióregények hőseinek agyafurtsága és harcészsége segíthet.

A pszichothriller – a személyiség „titkai”

A pszichothrillerek többnyire magazin-színvonalú pszichológiai ismeretekre épülnek (Jung, Freud). A minden emberben benne rejtőző arctalan démon szabadul ki *Shaun Hutson: Árnyak a belső pokolból* (1985) c. írásában. A tudattalant egy „mágus” szabadítja ki, s az materializálódva válogatás nélkül öldöklő. Többszörös vérfertőzésből születtek *Dean R. Koontz: Rossz hely* (1990) c. könyvének szereplői, idődimenziókat váltogató gátlástalan gyilkosok, akiket egy Down-kóros kisfiú segítségével állítanak meg.

A pszichothrillerek jelentős része „darabolós” gyilkost választott főszereplőül, akiknek anyjukkal gyermekkorukban problémájuk volt, esetleg vérfertőző viszonyuk. *Thomas Harris: A bárányok hallgatnak* (1988), *Patrick Süskind: Parfüm* (1985), *Heffermann: Vérrózsza* (1991), *G. Paulsen: Rítus* (1989) c. írásaiban, akik áldozataikat valamely általuk kreált szertartás keretében kegyetlenül megölik. (Újabban női „darabolóról” is olvashatunk az egyenjogúság híveinek csekély öröme: *L. Sanders: Harmadik halálos bűn* (1981). A pszichothrillerek két „mumusa” a varázsló-pszichológus, s az egyébként „normális” életet élő pszichopata.

A szocio- és techno-thrillerek

A populáris regények alapélménye, a mindent átható szorongás forrása ebben a csoportban a társadalom bonyolult, irracionális, ellenséges intézményrendszere, a morális megfontolásokat mellőző politikusok és közhivatalnokok. Az egyénnek, aki gyakorta véletlenül keveredik bele a „játszmába” életbenmaradásának esélyéért is küzdenie kell. Sikert pedig csak akkor érhet el, ha ugyanazokat az aljas és titkos eszközöket alkalmazza, mint ellenségei: a hadiipari lobby, kémszervezetek, terror-csoportok.

Titkos fegyverkutatások. Állami pénzekből finanszírozzák, a kísérletek az emberiséget veszélyeztetik. Mint *D. Bischoff: Massza* (1988) c. könyvében, melyben egy amerikai kisvárosra hullik egy veszélyes űrfegyver, egy biológiai rettenet, a massza, mely minden élőt elpusztít. Katonák hozták létre, ám egy szörnyű darabja a nem kevésbé tébolyult világvége-prédikátor kezében fenyeget mindenkit. Optimistább *Robert Manson: Fegyver* (1989) c. könyvében, a kutatók harci robotot hoztak létre, Solot, „akit” Nicaraguában próbálnak ki, parasztok ellen. A gép azonban információkat gyűjtve és szelektálva „rájön”, hogy neki az üldözötteket kell támogatnia. A technikai csodafegyver-téma abszurd változata *Ron Stillmann: Tracker* (1990) c. akcioregénye, melynek superman hőse megvakul, ám radarszemet fabrikál magának, s ismét teljesértékű harcos, legyőzi a líbiai elit-gárdát. Titkos küldetéséről csak az Elnök tud, neki is felelős – a legrosszabbtól tehát csak Ők ketten menthetik meg az amerikai népet.

A terrorizmus. A populáris regények terroristája vagy kábítószerkereskedő vagy hatalomra éhes arab, esetleg afrikai „forradalmár”. Újabban pedig a japán világgazdasági terjeszkedésért ölni kész üzletember (*Clive Cussler: Sárkány*, 1990.). Hosszan sorolhatnánk a regényeket, melyek gyakran előítéletekkel alaposan telítettek (pl. *W. Smith* afrikai kalandregényei).

Kémregények. A kémregények hazafiás pátosza szinte teljesen eltűnt, a rejtélyes kémfőnökök jelölik meg, ki az ellenség. *George Brown: Vérkör* (1991) c. könyvében a kémek és kémhölgyek örült öncélúsággal ölik egymást, nemritkán tévedésből ártatlanokat kínoznak meg.

A szocio-thrillerek két állandó szereplője: az újságíró és a nyomozó. Az újságíró, mint igazságkereső és hírvadász (*A. Hailey: Hírhajsza*, 1990) közismert regény-figura. *Irving Wallace: A mindenható* (1983) sajtócézarja azonban annak érdekében, hogy újságja a Hír egyedüli birtokosa legyen, maga szervez terrorista akciót. Az új nyomozó nem a rendet helyreállító, jogot védő detektív, hanem a bűnöket leleplező bosszúálló, mint *Pulovsky (Tom Philbin: A zöldfülű*, 1991) vagy *Davenport (John Sanford: Indián vér*, 1990), aki törvényt szeg, ha igazsága megkívánja.

Szociothrillerek a jövőben: science fiction, s az elképzelt múlt: az áltörténelmi regény

A sci-fik műfaj-változatai közül különösen a fantasyk konzervatív társadalomképe szembevetendő. Monarchiák háborúi, varázslók és mágusok, s a túléléshez természetfeletti erők kiszámíthatatlan szövetsége szükséges. Némelyik regény, pl. *Simon R. Green: Minden a győztesé* (1991) c. fantasyja egy mesebeli városi demokrácia választási bonyodalmainak keserűen mulatságos története, a nyílt és titkos korrupció és prostitúció, a tiltott mágikus befolyásolás, melynek hatására az elkábított választók szavazataikat leadják – a közvetlen demokrácia gúnyképét tükrözik.

Az áltörténelmi regények egy csoportja kosztümös krimi vagy nagyvonalúan vázolt történeti kulisszák előtt bonyolódó erotikus kalandregény (pl. *Kathleen Winsor: Amber*).

A másik, figyelemreméltóbb csoport a háborúk „titkos” történetét tárja az olvasók elé. A II. világháború, a koreai és vietnami harcok fő tanulsága ezek szerint: politikusok rontottak el mindent, óvatoskodtak, taktikáztak, pedig ha rábízták volna a hadseregre, annak is néhány jeles tábornokára, biztosan győztek volna. Jellegzetes példája *C. Sellers: Férfiak fegyverben* c. trilógiája (1991), mely meglehetősen alpári stílusban mutatja be a világháborút, mélyen konzervatív amerikai szemszögből. A hajdani ellenség, a jelenkori szövetséges az újabb történetekben nem a félelmetes náci, hanem a tisztességes, német hazafi. *Jack Higgins: Hurrikán* (1976) c. történetében egy Dél-Amerikából haza igyekvő német vitorlás (?) polgári utasait angol, amerikai és hadifogoly német tengerészek mentik meg az elsüllyedéstől.

Regények – nők számára

A déltengeri szigeteken időző milliomosok és szerelmeik könnyfacsaró történeteit hosszan sorolhatnánk, de nem különösen érdemes, hiszen vonzerejüket éppen az adja, hogy már az első oldalak elolvasása után biztosan lehetünk abban, mi lesz a vége. Ebből a csoportból két alaptípus érdemel figyelmet: az alacsonyabb iskolázottságú, alsó középosztálybeli nők számára írt kulcslyuk-történetek a felső tízezer életéről, valamint a kertvárosi thriller. Az elsőt *Elisabeth Queen* jeles mondásával szemléltethetjük: „Egyszerűen minden a férfiak miatt van”. Újdonság az a pornográfiát súroló bulvár-stílus, mely eddig kevésbé volt sajátja a nő-regényeknek.

A kertvárosi thriller a középkorú nők képzelgéseit jelentíti meg a középkorú férfiak világáról, melybe a hősnők betörve ugyanúgy viselkednek, mint ahogy azt a férfiakról vélik. *Fay Weldon: Nőstényördög* (1988) c. könyvének csúnya háziasszonya hűtlen férjén úgy áll bosszút, hogy tönkreteszi anyagilag, börtönbe juttatja, s az elcsalt pénzből szépre operáltatja magát, majd a börtönből szabadult férfit megcsalja és elhagyja.

Számos könyv szól a középkorú nők újrakezdésének esélyeiről, ezek némelyike mint támogató pszichoanalitikus-tantörténet is beválna.

Reprintek a századforduló-századelő könyvterméséből

A déd- és nagyanyák olvasmányainak ilyen tömeges kiadása minden bizonnyal a magyar könyvpiac jellegzetessége. Gyanítható, hogy a kiadványok zömét

1848-1919

EÖTVÖS LORÁND

EGYETEMI KÖNYVTÁR

nemcsak a politikai, hanem egyéb megfontolások is az antikváriumok polcaira száműzték volna. *Marlatt*, *Cronin*, *Crocker* írásai (sorozatban) az olvashatóbbak közé tartoznak. Ugyanakkor kiadták *Karl May* és *R. Kipling* olyan műveit is, melyek nem egyszerűen érdektelenek, hanem rosszak is. A brit birodalmi nagyképűséggel átitatott Kipling kötet: A három kópé, vagy *Ohnet* egyébként olvasható Vasgyárosának hőse, aki a szláv faj „romlottságáról” értekezik, megerősítik a nemzeti előítéleteket. Az olvasó csak abban reménykedhet, hogy ez az előítélet-erősítő reprint elfelejthető lesz a magyar könyvkiadásban.

*

A populáris regények jel- és szimbólumrendszere, életmódmintái, előítéletei a társadalmi gondolkodást formáló tényezők közé férköztek. Ha csak a Csillagok Háborúja diadalmenetére gondolunk (nálunk is megjelent, több kötetben, folytatásokkal), s mely a politika Reagen-korszakának egyik kulcsfogalmát kölcsönözte (csillagháború!), nem kell különösebben bizonygatni állításunkat.

A fásult és szórakozásra vágyó olvasó, akivel meg is fizettetik kedvtelését, egyszerre kap megszokottat és meglepőt. A tömegkommunikációból ismerős fél-információk a tájékozottság sikerélményével ámitják, a társadalomról, természetről, s saját személyiségéről szóló „szenzációk” pedig a videófilmekből ismert mozgalmas stílusban és szerkezetben az újdonság izgalmát hordozzák. Bonyolult kérdések válnak így egyszerűvé, fogalmazhatók meg csattanós közhely-formában. A politikusok megbízhatatlanok, a politika világa sötét és bűnre

csábító, a rendőröket akadályozza bűnözés elleni keresztes-hadjáratukban az igazságszolgáltatás, a világ – a mennyel és a pokollal – veszélyes és kiismerhetetlen. Reményt az adhat, hogy élnek még jó Elnökök, Kutatók, Katonák és Rendőrök – okos és erős férfiak, akik a keleti harci művészetekben és a számítástechnikában egyaránt profik, akik képesek a zűrzavart olykor megfékezni.

(Köszönet illeti a Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárát, könyvtárosait, akik segítettek, s ma is segítik vizsgálataimat.)

Szekeres Melinda

Lesz magyar zeneműkiadás!

Őnök a zeneműkiadás termékeivel két síkon találkozhatnak. Egyrészt munkájuk során – ha könyvtárunkban zeneműtár is van, másrészt magánemberként – ha amatőr muzsikuskok vagy gyerekük zenét tanul.

Lássuk először is, mit fogunk át, amikor zeneműkiadásról beszélünk? Az áru kétféle: a *zenemű* (ezt később részletezem), illetve a *zenei könyv*. Az utóbbit hazánkban a zeneműkiadáshoz sorolja a köztudat. Noha a korábbi évtizedekben a *Gondolat* Kiadó zenei sorozatokkal jeleskedett, a *Szépirodalmi* és a *Magvető* is kirándult egy-egy esszékötettel a zene világába – hogy az idegen nyelvű hazai publikációkat megjelentető *Corvináról* ne is beszéljünk –, a zenei könyvek többségét a *Zeneműkiadó* Vállalat bocsátotta ki. Nem ilyen az arány Nyugaton. Lám a tavaszonta megrendezett Frankfurti Zenei Vásáron csak imitt-amott tűnik föl a könyv, míg ugyanott az őszi könyvvásáron a zenei kötetek éppúgy sorakoznak, mint más szakirodalom.

A zeneműkiadás helyzete Magyarországon

A zeneműkiadás az utóbbi fél évtizedben gyökeresen változott Magyarországon. A korábbi monopolhelyzetét még nevében is viselő Zeneműkiadó Vállalat mellett kis kiadók alakultak. Az első kettő (szinte egyidőben) az *Akkord Zenei Kiadó* és a *Choral* volt. Az utóbbi kulturális szolgáltató kft-nek nevezi magát, s csak ennek részeként folytat kiadói tevékenységet, ellenben hanghordozókat is megjelentet. A *Polifon*, a *Neuma* és a *Music-Trade* kiadók, amelyeknek tulajdonosi köre a zeneműkereskedelemmel áll szoros kapcsolatban, a hazai piacon keresett hiánycikkekre helyez súlyt, s visszanyúl az államosítás előtti magáncégek kiadványaihoz, melyeket reprintben hoz ki. A mi kiadónk, az *Akkord* – hasonlóan az *Editio Musica*hoz (a Zeneműkiadó Vállalat ma már itthon is a nemzetközi nevét használja) – nagyobb bevételét a külpiacról várja. Így annak igényeihez is igazítja repertoárját. A magyar piacon korábban jelentős szerepet játszott a – főképp kelet-német – import. Ma ugyanaz a lipcsei *Peters*-kotta „nyugat-némétté” válván tízszeres áron kerül a polcra – s marad is könnyen ott. Így érdemessé vált a kották kiváltása is számunkra: ha nem is a régi, kedvező áron, de a mai importtermék árának feléért kínálhatjuk e címeket saját kiadásban. Az *Editio Musica* is négyzerezésre emelte 4 évvel ezelőtti árait, amit az előállítási költségek indokolnak.

A zeneműpiac vásárlói mindig kisebb százalékban voltak a hivatásos művészek. Legnagyobb arányban a zenetanulók és tanáraik fogyasztották e termékeket, s jelentős fogyást idézett elő az idegenforgalom. Az utóbbi mára csökkent: a kint 5 dolláros kotta ma már nálunk sem 20 cent. Az előbbi pedig – szenvedvén a megnövekedett áraktól – fénymásolással próbálja szükségleteit kielégíteni. Ez súlyosan visszahat a termelésre, és ha 1000 helyett 200 példányra kell a megtérülést kiszámítani, a fogyasztói ár ötszörösére emelkedik. Mindig riadtan látom a könyvtárban is a sokszorosító gépet. Olyan, mintha egy műtőasztal szélén patkány ugrálna. A „mérgezés” veszélye fenyeget: itt épp a piacmérgezésé. Ezért arra kérem Önöket, csak olyan kottát fénymásoljanak, ami muzealizálásánál vagy más oknál fogva végképp elérhetetlen a kereskedelemben!

A zeneműkiadás helyzete a világban

A kalózkodás külföldön is égető gond. A Nyugat sem talált még megfelelő ellenszerre. Jóllehet láttam már fénymásolhatatlan papírt, amelyről a rányomtatott szöveg olvashatatlanul halványan kopírozható, a festék növelése esetén pedig ez a felirat válik egyedül olvashatóvá: „A fénymásolás tilos!” Az egyetlen komoly eredmény Japáné: ott már viseltes kottát sem enged használni a tanár, nehogy fénymásoltat. Pedig ott a legdrágább a kotta a világon.

A nyugati piacon a fizetőképes kereslet nagyobb, hiszen a 20 márkás kotta nem 1100 Ft-nak felel meg, hanem mondjuk 400-nak. Ez is biztathatja az évről-évre alakuló új kiadókat, amelyek persze sokkal nagyobb alaptőkével jönnek létre, mint a mi cégeink. Gyakori ma Nyugaton a keleti kiadók kottaképezék átvétele: az angol Dover a lipcsei Peters egyes partitúráit jelenteti meg vastag kötetekben dömping-áron, számos német kiadó pedig küllemükben igénytelen, de zeneileg érdekes orosz kottákat hoz ki jobb papíron, magasabb áron.

Mindezek után meg kell kérdeznünk: Mi az üzlet a zeneműkiadásban?

Természetesen üzlet a pedagógiai kotta – minél alacsonyabb fokú, hiszen többen kezdenek, mint ahányan közép-haladó vagy felsőbb fokra jutnak. Mindig vannak divathangszerek: korábban a gitár, ma az ún. keyboard (szintetizátorok, kis elektromos orgonák). Az egyik legnagyobb üzlet a szerzői jogokból való részesedés, és az ehhez tapadó jogok más cégeknek való „licencbe adása”, az alkiadás. Ez persze megkívánja a szerző megfelelő bevezetését, reklámozását, ami költséges. Tanulságos volt számomra, hogy néhány éve, amikor a *Komolyzenei Kiadók Nemzetközi Szövetsége* Budapesten tartotta közgyűlését, a nagy kiadók vezetői annak a félelmüknek adtak hangot, hogy a számítógépes kottírás önkiszolgálóvá teheti a szerzőket, akik így elpártolhatnak tőlük.

A közeljövő feladatai Magyarországon

A piacon kiegyenlítődéss várható az Editio Musica és a kis kiadók között. A hazai kiadóknak ésszerű versenyt kell folytatniuk egymással, ehhez valamiképp esetleg profilfrozódniuk kell. A zeneműkereskedelmet meg kell óvni: a patinás, nemzetközileg ismert boltokat (Rózsavölgyi, Kodály, Erkel stb.) meg kell őrizni a zene számára. Nem hagyhatjuk, hogy belvárosi helyükről jobban jövedelmező tevékenység (autószalon, peep-show) távoli kerületekbe száműzze őket. (Prágában járva nem találtam régi, kedvenc zeneműboltjaimat, ez intő példa!) A

vidéki zeneműkereskedelmet pedig újra kell éleszteni, mert korábbi mivoltában összeomlott, sőt fejleszteni szükséges!

A kortárs zene kiadása megoldatlan. Az egykori Zeneműkiadó Vállalat nem-hogy a magyar zeneszerzés derékhada életművének java részét megjelentette, de természetes volt, hogy a pályán való indulásunkkor nemzedékem zeneszerzőinek kompozícióit – így az enyémeiket is – napvilágra hozza. A közeli hónapokban privatizálandó Editio Musica ezt nem vállalhatja többé, sőt még utánnomási kötelezettségét sem tudja teljesíteni hatalmas katalógusából. Bár az Akkord is foglalkozott már kortársakkal, így együtt, valamennyien sem lehetünk képesek a hajdan dotált állami cég szerepét betölteni. Létre kell tehát hozni egy *non-profit kiadót*, amely kották és hanghordozók megjelentetésével foglalkoznék. Nyugaton – így a skandináv országokban – az ilyenek anyagi alapját a jogvédő társaságok, illetve a zenei információs központok nyújtják. Magyarországon a forrásokat a helyi viszonyok szerint kell módosítani, hiszen az Információs Központ a léteért küzd, s a Szerzői Jogvédő Hivatal által e célra elkülöníthető összeg sem fedezne számottevő kiadói tevékenységet. E kiadó kulcsszerepet töltené be a kiadványok terjesztése, a szerzők és művek promóciója terén is. Hiszen a játszottság nem kizárólag s tán nem is elsősorban a kiskereskedelemben terjedő kották révén nő. A non-profit kiadó mellett, természetesen, haszonorientált cégek is támogatást igényelhetnének alapítványoktól, állami és egyéb forrásokból, ha nem megtérülő, de megjelenésre érdemes produktumba fektetik kiadói és terjesztői munkájukat.

Ha az itt felsorolt kérdőjelekre pozitív válasz érkezik, a felkiáltójelekre pedig kellő figyelem fordul, akkor nemcsak jogos elszántsággal, hanem a siker reményében is jelenthetjük ki: *lesz magyar zeneműkiadás!*

Hollós Máté

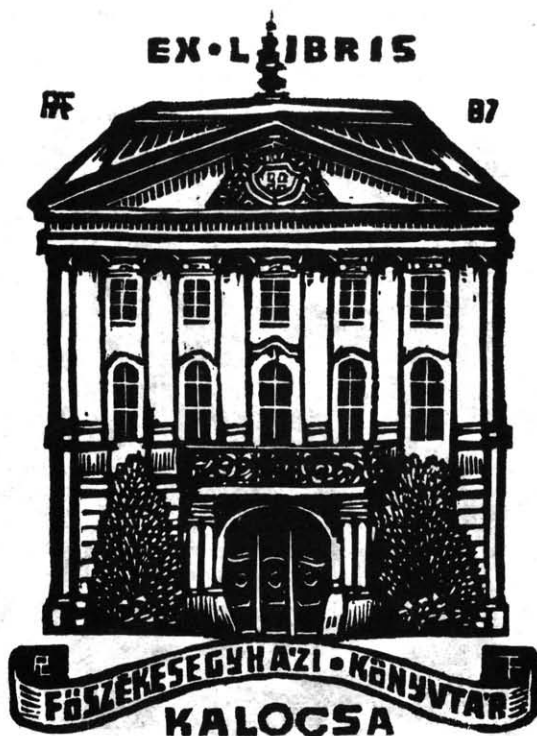
Fórum a könyvtári szaksajtóról

Amint arról a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* már hírt adott, a könyvtári szaksajtó különböző, javarészt nagymultú, minden szakmabéli által ismert orgánumi nem szomszédvárakként viszonyulnak egymáshoz (ld. Vörösmarty „kanibáli” művét – a szó Berzsenyitől származik), hanem egymással beszélő, kommunikáló viszonyban lévő, egymásra barátián figyelő, egymás terepeit tiszteletben tartó lapok laza közösségeként funkcionálnak. Ez nem eredménye, hanem természetes feltétele volt annak, hogy a győri Vándorgyűlés alkalmával e lapok (*Könyvtári Figyelő, TMT, Könyvtári Levelző/Lap, Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*) közös Fórumot tartottak. Nem azért, hogy egymást a nyilvánosság színe előtt diszkreditálják, hanem hogy együtt és egymással egyetértésben számolhassanak be arról, hogy melyikük milyen módon, milyen eszközökkel, milyen erők bevonásával és milyen szakmai célok érdekében veti be erejét, valamint, hogy kiderüljön, kit miért érdemes olvasni, illetve, hogy melyik lappal milyen bajajogndjai-ellenérzésesei vannak a „végső instanciának”, a szakmai olvasónak. A szakmai olvasó egyébként jelesre vizsgázott. Sokan úgy gondolták, köztük a szerkesztők, szerkesztőbizottságok jeles tagjai is, hogy egy ilyen Fórum viszonylag keveseket fog csak érdekelni. Nos, nem így történt, a Fórum látogatottsága a legjobbak közé tartozott, olyanok is megtisztelték jelenlétükkel, akikre igazán nem számíthatunk. Ott volt a padosorokban néhány újabban született, állítólag konkurens vállalkozás élstábjá, ott volt néhány határon túli lap stábjá (róluk, szándékaikról, teljesítményeikről, velünk való kapcsolatairól később számolhatunk csak be), és – főleg – ott volt a fent felsorolt lapok legintenzívebb olvasóinak száznál többre becsülhető élgárdája, tarsolyukban sok ezer olvasó begyűjtött véleményével.

A Fórum kissé hivatalosan, kissé mereven indult. A jelenlevő főszerkesztők, szerkesztőbizottsági elnökök bemutatkoztak (ugyan ki nem ismerte őket), ám e rövid, etikettszerű bemutatkozások után azonnal a lényegre térhettek a jelenlevők. Sőt! E bemutatkozások sem nélkülözték a humort, a kedves évődést, a csipkelődést. *Gerő Gyula* mint a legfiatalabb lap főszerkesztője mutatkozott be, ám nem hagyta őt meg *Bereczky László* ebben a (vélt) fiatalágában, joggal utalt arra, hogy a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* a legújabb, legfrissebb lap, ez legalábbis dátumszerűen igazolható. Nem voltak elsőbbségi, fiatalági-öregsgégi gondjaik *Kovács Emőkének* (*Könyvtári Figyelő*), valamint *Szántó Péternek* (*TMT*), ők páholyban ültek, legalábbis egy ideig, amíg csak a bemutatkozás tartott. A nap, illetve a Fórum hőse (ezt utólag többen visszaigazolták) *Poprády Géza*, a KKK szerkesztőbizottságának elnöke volt, aki nagyszabású előadásban adott számot arról, hogy mennyire dilettáns – ma még – a KKK szerkesztőbizottsága, munkatársi gárdája, de egyúttal arról is, hogy a valóban nem igazán sikeres 1992-es próbaszám után a KKK egyre jobb lett, s hogy még jobb lehessen, olvasóitól vár szaktanácsokat, instrukciókat. Hogy milyeneket, azt is elmondta. (Kérdés, adnak-e olyanok instrukciókat, akiknek meg van mondva milyen instrukciókra van szüksége a szerkesztőségnek, ám az is igaz, hogy *Poprády Géza* olyan alapelveket fogalmazott meg, amelyekkel szemben az egyébként ellendrukker *Kovács Emőke* és *Szántó Péter* sem tudott mit mondani,

ők legfeljebb – igaz, igen intelligensen – azt fogalmazták meg, hogy más a KKK, annak könnyű a dolga, de mit csináljon a szűk szakmai rétegre bázírozó, éppen ezért gyakorlatilag nem olvasmányos szövegeket hozó KF ill. TMT.)

A jelenlevő lapok képviselői – elragadtatva a jelenlevők nagy számától és érezhető rokonszenvétől – nem tartózkodtak attól sem, hogy lapjaik belső, közérdeklődésre legkevésbé számot tartó(tartható) problémáikról is szöveljenek. Gerő Gyula magányosságát, egyedülvalóságát panaszolta, Kovács Emőke a hosszú, igazán tudományos cikkek iránti érdeklődés – szerinte való – csekélységét, Bereczky László munkatársainak csekély fizetését, Szántó Péter felettesei (neki is vannak ilyenek) megnemértését adta elő, a lényegre azonban az olyanok utaltak, akik, mint *Sóron László*, és ismét csak Poprády Géza, arról szóltak, hogy a szakmának mit jelentenek akár a leggyengébb könyvtári lapok is. Sóron László igazán úgy viselkedett, mint akinek semmi köze egyik laphoz sem, ám elmondta, hogy a könyvtári szaksajtónak az az óriási előnye, hogy nem kell tekintettel lennie senkire-semmire, a szakma belső, igazi gondjait mondhatja el úgy, hogy arra azután, igaz hivatkozás nélkül, maga a minisztériumi felsőbbség is támaszkodhat, utalhat. Általános véleménynek tűnt (jött ki, ahogy németül is tudók fogalmaztak), hogy nagyjából mindegy, kik szerkesztik, szerkesztőbizottságolják a lapot, a lényeg, hogy a terepen dolgozók, vagyis azok, akik igazán értenek a dolgokhoz, akik „élésben” csinálják, jó cikkeket írjanak. Ezekhez az enyhén sztálini („írók írjatok remekműveket”) passzusokhoz szépen illettek az olyanféle, korántsem ritka kódák, minthogy persze igen fontos, hogy a szerkesztőbizottságok, szerkesztők értsenek annyira a szakmához, hogy rossz cikkeket

ne vállaljanak fel, ugyanakkor – a demokrácia jegyében és érdekében – közöljenek mindenféle „alulról” jött cikket, véleményt, megnyilvánulást, persze „módjával”.

Tuba László, a Fórum vezető elnöke bírta „cérnával”. Időnként úgy viselkedett, mint akinek semmi sem fontosabb a könyvtári szaksajtó leginterimebb gondjainál, időnként úgy, mint aki kiigazodik a legbonyolultabb személyes rokon- és ellenszenvek közt is, máskor meg úgy, mint aki az egészet helyére teszi: Jó lap ez mind, minek annyit vacakolni velük – vélhattük kihallani szavaiból, elnöki megnyilatkozásaiból. A lényeg azonban nem az elnöki bölcseségekből, nem a fő és egyéb szerkesztők, szerkesztőbizottsági tagok és elnökök szövegeiből derült ki, hanem egy nagyon egyszerű (ő mondta) könyvtáros hölgy szavaiból zengett ki: „Nekünk, nekem nagyon kell a szakirodalom. A könyvtári folyóiratok nélkül nem tudom úgy végezni a munkámat, ahogy – hitem szerint – most végzem. Segítsenek rajtam, rajtunk!”

Aki a Fórumtól azt várta, hogy a könyvtári lapok precízen elosztják, felosztják, kiosztják egymás közt a munkát, aki a Fórumtól azt várta, hogy ezentúl egy ütemre lép *Levelező/Lap, Könyvtári Figyelő, TMT és Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, az nyilván csalódott. Aki úgy gondolta, hogy ezentúl racionális vonalak húzhatók lap és lap között, aki úgy gondolta, hogy ezentúl kiválaszthatja Leibjournalját, mert megtudta, hogy ki mit csinál, az szintén csalódott. Aki azonban arra volt kíváncsi, hogy kik és miért csinálják úgy lapjukat ahogy csinálják, az információkat kapott. Aki arra volt kíváncsi, hogy beleszólhat-e a lapszerkesztésbe (legyen a lap KKK, TMT, KF vagy KL), aki azt szerette volna megtudni, hogy legközelebbi írását hova küldje, az nem távozott a Fórumról csalatkozva. Aki pedig arra volt kíváncsi, hogy rend van-e a könyvtári szaksajtó terén, az nyilván úgy ment el, hogy rend ugyan nincs, de Isten óvjon attól, hogy az legyen. Ez most és így még mindig jobb, mint bármi más elképzelhető.

